

Adem Çaylak | Ahmet Okumuş | Alp Eren Topal | Aret Karademir | Ateş Uslu Aydoğan Kutlu | Barış Ahmet Yentür | Büşra Nur Topal | Cansu Kaymal | Ceren M. Kıcıroğlu | Emir Sarı | Eren Yılmaz | Erol Subaşi | Ersan Bengisu | Ertuğrul Zengin | Eyüp Murat Kurt | E. Zeynep Suda | Fatih Demirci | Feyzullah Yılmaz Güven Gürkan Öztan | Hasan Aksakal | Hikmet İlhan | Hulusi Ertuğrul Umudum İdil Ece Çınarlı | İlbey C. N. Özdemirci | Mehmet Akif Kayapınar | Mertkan Karaca | Mutlu Dursun | Namık Sinan Turan | Nevzat Evrim Önal | Nuri F. Kıcıroğlu | Ömer Baykal | Özge Aslanmirza | Özgür Kavak | Öznur Sarıhan | Rabia Yazar | Selman Büyükkara | Serpil Çakır | Sinan Yıldırmaz | Süleyman Sıdal | Temel Meri | Tolgahan Ceylan | Uğur Altuntaş

E-ISBN
978-605-74086-3-1

Samsun Üniversitesi Yayınları
Aralık 2023

Samsun Üniversitesi Adına
İmtiyaz Sahibi
Prof. Dr. Mahmut AYDIN

Yayın Yönetmeni
Prof. Dr. Salih KESGİN

Editör
Büşra Nur TOPAL AKDOĞMUŞ

Yayın ve İstişare Kurulu
Ateş USLU
Büşra Nur TOPAL AKDOĞMUŞ
Eren YILMAZ
Eyüp Murat KURT
Mertkan KARACA
Özge ASLANMİRZA

Organizasyon Ekibi
Ceren M. KICIROĞLU
Emir SARI
Nuri F. KICIROĞLU
Öznur SARIHAN
Rabia YAZAR

Tasarım
Didem SARDOĞAN

Kurumsal İletişim
Abdullah YARAR

Zafer Mahallesi Cumhuriyet Caddesi
No: 33 Merkez Rektörlük Ofisi
İlkadım, SAMSUN 55060
Tel: +90 (362) 313 00 55
Faks: +90 (362) 313 02 00

dusam@samsun.edu.tr
twitter.com/dusam_samu
instagram.com/ dusam_samu
https: //www.youtube.com
DüşünceveSanatMerkezi
https://dusam.samsun.edu.tr/

Samsun Üniversitesi ve İstanbul Üniversitesi işbirliğinde düzenlenen sempozyumun özet bildiri kitapçığıdır. Kaynak gösterilerek alıntı yapılabilir.

SİYASAL DÜŞÜNCELER TARİHİNDE KANONLAR SEMPOZYUMU

21-22 ARALIK 2023

Düzenleme Kurulu

Prof. Dr. Ateş Uslu, İstanbul Üniversitesi

Eyüp Murat Kurt, Orta Doğu Teknik Üniversitesi

Arş. Gör. Dr. Özge Aslanmirza, Kocaeli Üniversitesi

Arş. Gör. Mertkan Karaca, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi

Arş. Gör. Büşra Nur Topal, Samsun Üniversitesi

Bilim ve Danışma Kurulu

Prof. Dr. Mehmet Ö. Alkan, İstanbul Üniversitesi

Prof. Dr. Cemil Aydın, The University of North Carolina at Chapel Hill

Prof. Dr. Serpil Çakır, İstanbul Üniversitesi

Prof. Dr. İbrahim Şirin, Kocaeli Üniversitesi

Prof. Dr. Namık Sinan Turan, İstanbul Üniversitesi

Prof. Dr. M. Ertan Kardeş, İstanbul Üniversitesi

Doç. Dr. Y. Doğan Çetinkaya, İstanbul Üniversitesi

Doç. Dr. Güven Gürkan Öztan, İstanbul Üniversitesi

Doç. Dr. Özgür Türesay, Ecole Pratique des Hautes Etudes (Paris)

Doç. Dr. Sinan Yıldırmaz, İstanbul Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi Ahmet Tunç Şen, Columbia University

Dr. Öğr. Üyesi Şefika Akile Zorlu Durukan, Orta Doğu Teknik Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi M. Akif Kayapınar, İstanbul Üniversitesi

Dr. Marinos Sariyannis, Foundation for Research and Technology – Hellas

Dr. Alp Eren Topal, Freie Universität Berlin

İÇİNDEKİLER

7-13 ***Marksist Düşünce Kanonu***

E. Zeynep Suda | Siyasal Düşünceler Tarihinde Bir Kanonik Düşünür: Siyasal Marx

Nevzat Evrim Önal | Klasik Politik İktisat Kanonunun Homo Economicus Tasavvuru ve Bunun Marksist Eleştirisinin Güncelliği

Ateş Uslu | Batı Marksizmi Kanonu

Barış Ahmet Yentür | Yeni Düzen, Eski Düşünür: Mao Zedong Sonrası Dönemde Çin Komünist Partisi'nin Konfüçyüs'e Dönüşü

14-20 ***İslamcı Siyasi Düşünce Kanonu: Çağdaş Dönem ve Kökenler***

Ertuğrul Zengin | İslamcılık Kanonu'nu Öne Çekmek: Efgani Öncesi Bir Düşünür Olarak Şah Veliyullah Dihlevi'nin Politik Görüşleri

Feyzullah Yılmaz | Siyasal ve Teorik Olan Nedir; Nasıl Çalışılır? Tasavvuf ve Muhammed İkbal Üzerinden Bir İnceleme

Ömer Baykal | İslâmcılık, İsmet Özel ve Dualist Çözümlemenin Yapıbozumu

Selman Büyükkara | Alternatif Kanon Üretim Çabası Olarak 1990'lı Yıllar Türkiye'sinde Medine Vesikası Tartışmaları

21-26 ***Osmanlı Siyasal Düşünce Kanonu***

Aydoğan Kutlu | Türk Siyasal Düşünce Geleneğinde İbn Halduncuk: Özgün Bir Kanon mu, Kendine Özgü Bir Gelenek mi?

Hulusi Ertuğrul Umudum | Kanonik Metin Olarak Siyasetnameler: Anlamın Sınırında Bir Tartışma

Uğur Altuntaş | Yeni Osmanlıların Siyaset Düşüncesi Alternatif Bir "Kanon" Oluşturur mu?: Osmanlı-Türk Siyaset Düşüncesinde Namık Kemal'in Konumuna İlişkin Bir Sorgulama

Aret Karademir | Kanonun Ötesinde, Zımmiliğin Kıyısında: Osmanlı Ermenileri ve Felsefe

27-34 ***Kanon, Teori ve Alternatif Kanon***

Ahmet Okumuş | Henüz Değil, Artık Değil: Siyasal Düşüncede Kanon ve Zamansallık

Mehmet Akif Kayapınar | Kanonik Metinlerin Özellikleri ve Kültürel Süper-Sistemlerle İlişkisi

Cansu Kaymal-Adem Çaylak | İnsan Merkezli Siyasal Düşünceden Doğa Merkezli Yaşam Siyasetine

Tolgahan Ceylan | Standart Demokrasi Tarihi Anlatısı Demokratik mi? Post-Temelci Siyaset Teorisi Açısından Eleştirel Bir Değerlendirme

İÇİNDEKİLER

35-42 Batı ve Batı-dışı Siyasi Düşünce Kanonu

Fatih Demirci | Siyasi Düşünce Tarihi Neden Eski Yunan'la Başlar? İki Farklı Yaklaşımın İncelenmesi

Hasan Aksakal | Aydınlanma'yı İçe Bükmek (mi?): Johann Gottfried Herder ve Karşı-Aydınlanma Üzerine

İdil Ece Çınarlı | Feminist Düşüncede Kanonlar Üzerine: Üçüncü Dünya Ülkelerindeki Kadınlık Deneyimlerini Feminist İdeolojiye Katmak

Erol Subaşi | Totalitarizm Platon'un Suçu mu? Karl Popper ve Kanonların Siyasal Sorumluluğu Üzerine

43-48 Osmanlı'dan Cumhuriyet'e Kanon, Kanon Oluşumu ve Disiplinler

Büşra Nur Topal | Psikoloji, Disiplin Hüviyeti Kazanırken Kanonik Temayüller: Kurucu Bir Gölge Aktör Olarak Ali Haydar Taner ve Mahallî Okur Kamuları

Eyüp Murat Kurt | Türkiye Düşünce Tarihi ve Tarihçiliğinde Kanonik Temayüller, Unsurlar ve Figürler, 1933-1966

İlbey C. N. Özdemirci | Cumhuriyet'in Siyasi Düşünce Kanonunun Edebiyata Düşen Gölgesi

49-54 Cumhuriyet Türkiye'sinde Siyasal Düşünce ve Kanon(lar)

Ersan Bengisu | Kadro Hareketi'ne Siyasal Düşünce Tarihi Açısından Bakmak

Temel Meri-Süleyman Sıdal | Türk Siyasi Geleneğinde Seçkincilik Kanonu ve Kadro Hareketi

Hikmet İlhan | Bir Kanondan Karşı Kanona Doğru Ahmet Hamdi Tanpınar ve Bu Değişimin Nedenlerine Dair Bir İnceleme

Mutlu Dursun | Cumhuriyet'in 100. Yılında Türkçü Kanondaki Değişim Üzerine Bir Muhasebe Denemesi: Hüseyin Nihâl Atsız'ın Kemalizm ile Eşleştirilmesi Nasıl Mümkün Oldu?

Siyasal Düşünceler Tarihinde Bir Kanonik Düşünür: Siyasal Marx

E. Zeynep SUDA*

Karl Marx siyasal düşünceler tarihi kanonunun en önemli ve bilinir isimlerinden biridir. Yaşadığı ve teorik çerçevesinin büyük tartışmalar ve polemikler, mücadeleler içinde üretildiği dönemde çağdaşı ve öncülü pek çok düşünürü ve siyasetçiyi eleştirmiş, kendi düşünce çerçevesi ve teorik iddiaları da bir o kadar eleştiri almıştır. Marx'a yönelik eleştiriler onu izleyen dönemde de devam etmiş ve polemik ve tartışmalar içinde bugün "Marksizm" diye adlandırdığımız çerçeve oluşmuştur. Bu çerçevenin üretildiği dönemin, 19. yüzyıl Avrupa'sının özgül koşulları, devrimler, köklü dönüşümler ve düşünsel, kavramsal tartışmalar Marksizm'in oluşmasına ve gelişmesine katkıda bulunmuştur. Bu çalışmada Marx'ın siyaset teorisinin ana çizgilerini, katkılarını ve özgün yönlerini tartışmak istiyorum. Bu özgün katkılar nedeniyle 20. yüzyıl boyunca ve günümüzde bile eserleri, en çok okunan ve tartışılan düşünürlerden biri olmayı sürdürmektedir. Marx'ın yapıtlarını, siyasal Marx'ı kendinden sonraki katkı ve eleştiriler gözüyle değil, kendi tez ve iddialarını, dönemin özelliklerini ve içinde yer aldıkları mücadeleleri özetleyerek değerlendireceğim. Bu konuda kendi yapıtlarını temel almak, bir tür ortodoksiyi beraberinde getirmez. Çünkü onun da temel aldığı, eleştirdiği ve yeri geldiğinde tersine çevirerek ayakları üzerine oturtmaya çalıştığı öncülleri vardır. Üstelik her okuma güncel ihtiyaçlarımız ve siyasal kültürümüzün yarattığı dönemsel ve siyasal atmosfer içinde bir "yeniden okuma"dır. Buradaki kısıtlı amacımız çerçevesinde bu okuma, Marx'ın siyasal düşünceler tarihi açısından ortaya koyduğu teorik katkıyı kendinden sonraki ek, düzeltme ve çerçeveyi genişleten katkıları anlayabilmek, dahası onları üretildikleri ve sunuldukları özgül bağlamda anlayabilmek, önem taşımaktadır. "Sorular ve sorunlar ne kadar ebedi ve evrensel görünürse görünsün, belli tarihsel koşullar vardır." Siyasal düşünceler tarihi açısından ele alınan eserleri üretildikleri tarihsel ve toplumsal koşullar dikkate alınarak incelemek, günümüzün hâkim düşünsel atmosferinin yarattığı kırılmayı bir ölçüde engelleyebilir. Marx'ın yapıtları birer klasik özelliği taşımaktadır. Çünkü bir klasik, "söyleyecekleri asla tükenmeyen bir kitaptır". Marx'ın yapıtı siyaset teorisinde eksikliği çokça hissedilen "teori", teorik çerçeve ihtiyacına dair bir katkı oluşturduğu için de önem taşımaktadır. Bu ihtiyaç şöyle ifade edilmiştir: "Eksik olan, hem siyasi

* Prof. Dr., İstanbul Üniversitesi, Siyasal Bilgiler Fakültesi, Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Bölümü. zeynep@istanbul.edu.tr

yaşamı hem de onu anlatmanın kabul edilmiş tarzlarını, yani siyaset bilimini çalışmak ve açıklamak, araştırmak ve eleştirmek için gerekli perspektifi sağlayacak bir teoridir. İşte bu teori, Marksizmdir."

Bu çalışmada amacım 1840'lardan 1880'lerin başlarına uzanan bu teorik üretim çabasının siyasal düşünceler tarihi açısından oluşturduğu katkıyı belirli başlıklar ve tartışmalar çerçevesinde değerlendirmektir. Ele almak istediğim materyalizm, yabancılaşma ve tarihsel ilerleme gibi felsefî tartışmalardan toplumsal sınıflar ve sınıf mücadeleleri, siyasal eylem, devlet ve demokrasi, ve eşitsiz gelişme gibi daha sonraki toplumsal mücadelelere uzanan bir büyük çerçevedir. Bunu yaparken temel tezim siyasal düşünceler tarihindeki klasikler üzerine bir varsayımdan esinlendi: "Bir klasik, sürekli olarak kendisi hakkında bir eleştirel söylemler bütününü tahrik eden, ama hep onları silkeleyip üzerinden atan bir yapıttır." Klasik, bir soy kütüğü içinde yerini alan bir yapıttır: Kendinden öncekilere referansla, kendi döneminin tartışmalarını yürütür, kendinden sonrakilere üzerinde düşünecek ve hareket edecek olanaklar sağlayarak ilerler.

Klasik Politik İktisat Kanonunun Homo economicus Tasavvuru ve Bunun Marksist Eleştirisinin Güncelliği

Nevzat Evrim ÖNAL*

Burjuva devrimi, bir yanda üretim biçimindeki değişimin sonucu olarak maddi anlamda bir "yeni insan", diğer yanda yeni egemen ideoloji çerçevesinde bir "yeni insan tasavvuru" yaratmıştır. Aydınlanmanın en önemli düşünsel inşalarından biri olan bu yeni insan tasavvuru muhtelif düşünce ekollerinde kimi farklılıklar gösterse de iki unsuru baskın biçimde öne çıkmaktadır: Bireysellik ve akılcılık. Bu tasavvurun klasik politik iktisat kanonundaki en gelişkin ifadesi, Adam Smith tarafından Homo economicus önermesiyle özetlediği "bireysel ekonomik çıkarlarının farkında olan ve bu çıkarlar doğrultusunda rasyonel kararlar alan insan"dır. Bu insan tasavvuru, ana akım ekonomi biliminin ve bu bilim dalındaki pek çok teorinin temel, hatta kimi zamanlarda bahis konusu dahi edilmeden yapılan önsel varsayımı niteliğindedir. Bu tasavvura yönelik yine ekonomi biliminin içerisinden kimi eleştiriler söz konusu olsa da bu eleştiriler genelde insanın bireyselliği ve akılcılığı varsayımlarını kökten ele almamakta; daha çok bireyin nesnelliğe dair elde etme imkânına sahip olduğu bilginin rasyonel karar almak için yetersiz (ya da kasti biçimde manipüle edilmiş) olacağına odaklanmaktadır.

Klasik politik iktisadın Marksist eleştirisi ise, 19. yüzyıl boyunca yazılan hemen her metninde bu tasavvura yönelik köklü bir eleştirinin unsurlarını barındırır. Karl Marx ve Friedrich Engels tarafından ortaklaşa kaleme alınan Alman İdeolojisi'nde yer alan insan bilincine dair tartışmalar, Marx'ın Ekonomi Politiğin Eleştirisine Katkı metnine yazdığı önsözde yaptığı insanın maddi ve düşünsel yaşantısı arasındaki ilişkiye dair vurgular ve nihayetinde Kapital'in birinci cildinde gerçekleştirilen, kapitalist üretim biçiminin maddi işleyişine dair kapsamlı analizden yola çıkarak, klasik politik iktisadın ekonomik anlamda çıkarcı ve rasyonel insan tasavvurunun tüm insanlara genellenemeyecek bir sınıfsallıkta olduğuna dair bir okuma yapılabilir. Bu çalışma, bir anlamda noktaları birleştirmek ve eleştirel bir anlatı oluşturmak amacıyla bu okumayı yapacak ve söz konusu eleştirinin güncelliğini tartışacaktır.

* Doç. Dr., Beykoz Üniversitesi, Mühendislik ve Mimarlık Fakültesi, Endüstri Mühendisliği Bölümü. nevzatevrimonal@beykoz.edu.tr, ORCID 0000-0001-5843-7289.

Batı Marksizmi Kanonu

Ateş USLU*

Maurice Merleau Ponty'nin Diyalektiğin Maceraları (1955) kitabında "Batı Marksizmi"ni "Sovyet Marksizmi"nin mukabili olarak ortaya koymasından itibaren yirminci yüzyıl Marksist düşünürlerinin bir kısmı "Batı Marksistleri" olarak nitelendiler: Bu anlatıya göre György Lukács ve Karl Korsch ile başlayan bir yaratıcı düşünürler silsilesi Engels'ten Stalin'e uzanan bir dogmatik hattın alternatifini teşkil ediyordu. Perry Anderson'ın etkili çalışması Batı Marksizmi Üzerine İncelemeler (1976) ile Batı Marksizmi kavramsallaştırması klasik biçimi alacaktı. Kevin Anderson (1995) Batı Marksizminin kökenleri üzerine kapsamlı bir çalışma ile, Russel Jacoby (2002) ise bu "Ortodoks olmayan" Marksizm'in güç yitirmesine dair eseri ile Batı Marksistleri kanonunun oluşumuna katkıda bulunacaklardı. A. Gramsci, M. Horkheimer, H. Marcuse, W. Benjamin, E. Bloch ve L. Althusser gibi pek çok düşünür bu kanona dâhil edilirken bu çok farklı düşünürleri bir araya getiren ortak paydaya dair başta Perry Anderson olmak üzere "Batı Marksizmi" üzerine yazan düşünce tarihçileri tarafından hipotezler öne sürülecekti: Batı Marksistleri şematizmden uzak, proletarya ile mesafeli, yeni kavramlara açık teorisyenlerdi.

Bu tebliğde Batı Marksizmi kanonunun analitik yeterliliğini sorgulamayı ve bir dizi soru üzerinden bu kanonu yeniden değerlendirmeyi hedefliyorum. Öncelikle, Batı Marksizmi ve Sovyet Marksizmi arasında yapılan yaygın ayrımın Doğu Bloku ile Batı Bloku arasındaki entelektüel geçişlerin azımsanmasına, Karel Kosik ve Adam Schaff gibi Doğu Bloku'nda eser vermekle birlikte Batı'da etkili olan ve Marksist olmayan düşünce gelenekleriyle eleştirel bir diyaloğa giren düşünürlerin dikkate alınmamasına yol açtığını öne süreceğim. İkinci olarak, bu ayrımın kendi içine kapalı iki Marksizm alanı (Batı ve Sovyet Marksizmi) tarif ederken bu alanları, özellikle de Sovyet Marksizmi'ni homojenleştirdiği ve basite indirgediğini, Y. Davıdov ve E. İlyenkov başta olmak üzere pek çok Sovyet teorisyenin düşünsel derinliğini yok saydığını öne süreceğim. Üçüncü olarak, Batı Marksistlerine izafe edilen karamsarlık, proletaryadan uzaklaşma, dogmatizmden uzaklık gibi özelliklerin tek tek düşünürler söz konusu olduğunda geçerli olmadığını savunacağım. Son olarak, özne-yapı diyalektiği, ideoloji teorileri ya da sınıf araştırmaları gibi

* Prof. Dr., İstanbul Üniversitesi, Siyasal Bilgiler Fakültesi, Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Bölümü. ates.uslu@istanbul.edu.tr

konularda belirli kanonik düşünürlerin (Lukács-Korsch, Lukács-Gramsci-Althusser, Althusser-E.P. Thompson) karşılaştırması ile sınırlı kalan bir perspektiften yapılan okumaların yirminci yüzyıl Marksizminin çeşitliliğini yansıtmaktan uzak olduğuna dikkat çekeceğim.

Yeni Düzen, Eski Düşünür: Mao Zedong Sonrası Dönemde Çin Komünist Partisi'nin Konfüçyüs'e Dönüşü

Barış Ahmet YENTÜR*

2500 yıllık bir düşünce öğretisi olan Konfüçyanizm, M.Ö. 2. yüzyılda hüküm süren Han Hanedanı'ndan itibaren, Çin'de yönetici sınıfın başvurduğu resmî devlet ideolojilerden biri haline gelmiştir. 20. yüzyıldaysa, Yeni Kültür Hareketi (1910'lar) ve özellikle Kültür Devrimi sırasında Anti-Konfüçyüs Kampanyası (1973-1976) ile Konfüçyüsçü gelenek sorgulanmış, Çin Komünist Partisi (ÇKP) lideri Mao Zedong'un deyimiyle "komünizmle bir ölüm kalım savaşı içerisinde olan ideoloji"ye karşı savaş açılmıştır. Karşıtlarınca, "kadınların tahakküm altına alınmasını savunan; bürokratik-elitist, devrim karşıtı, feodalizm savunucusu bir düşünür olması" nedeniyle tarihin çöplüğüne atılması gerektiği düşünülen Konfüçyüs, Mao'nun 1976 yılında ölümünün ve Deng Xiaoping'in partide liderliği eline almasının ardından ulusal sembol statüsüne kavuşmuştur. Bu çalışmada ÇKP'nin Konfüçyanist kanona dönüşü ile Deng önderliğinde başlayan kapitalist restorasyon arasındaki ilişki incelenmiş, partinin Konfüçyüs'e bakışındaki radikal değişimin partinin sınıf doğasının ve ideolojisinin dönüşümüyle bağı sorgulanmıştır.

Kültür Devrimi'nde bürokratik yapısı ve devrimciliği sorgulanan ÇKP, Mao'nun 1976 yılındaki ölümü sonrasında yeni bir düzen tesis ederken, meşruiyetini yeniden sağlama, ekonomik ve sosyal haklarda yaşanan kayıplar sonucunda artan toplumsal hareketleri bastırma amacını gütmüştür. Bu nedenle parti, komünist ideolojiyle arasına mesafe koyarken Maoizm, Mozi düşüncesi gibi materyalist okumaları arka plana atmış; Partinin "düzen" arayışına uygun biçimde, devleti kozmik bir mistifikasyonla yorumlayan metafizik düşüncenin en büyük temsilcilerinden Konfüçyüs'e yönelmiştir. ÇKP, bu yolla partiyi, 2500 yıllık Çin geleneğinin bir devamı olarak sunmuş, milliyetçi bir retorik benimsemiştir. İkinci olarak, ekonomideki "dünyaya açılma" ve özelleştirmeler sonrasında artan toplumsal eşitsizlikler karşısında da Konfüçyanizm işlevsel bir rol edinmiştir. Toplumsal hiyerarşi, erdemli ve yol gösterici lidere itaat, insan iradesinin güçsüzlüğü üzerine kurulu bir kadercilik ve isyanın kınanması, katı bir disiplin gibi Konfüçyanist ilkeler bu amaçla öne çıkarılmıştır. Özetle ÇKP, yeni ekonomik ve toplumsal düzeni inşa sürecinde, bir

* Arş. Gör., Galatasaray Üniversitesi, Uluslararası İlişkiler Bölümü. bayentur@gsu.edu.tr

yandan Konfüçyüs'ü "tarihin çöplüğünden" çıkarıp ulusal bir sembol haline getirmiş, diğer yandan da ideolojisini araçsallaştırmıştır.

Anahtar Kelimeler: Kapitalist restorasyon, Konfüçyanizm, Kültür Devrim

İslamcılık Kanonu'nu Öne Çekmek: Efgani Öncesi Bir Düşünür Olarak Şah Veliyullah Dihlevi'nin Politik Görüşleri

Ertuğrul ZENGİN*

Bir ideoloji olarak İslamcılık kanonu genel olarak Cemaleddin Efgani'nin (1838-1897) siyasî yazı ve faaliyetleri ile başlatılır. Efgani'nin 19. Yüzyılın ikinci yarısındaki çıkışı kolonyal baskı altındaki İslam dünyası içerisinde elbette özgün bir çıkıştır. Ancak bu özgünlüğü bir öncesizlik olarak kabul etmek İslamcılığın sadece 19. Yüzyılın gelişen şartlarının bir ürünü olduğunun açık veya gizli kabulüne sebebiyet verir. Halbuki Efgani dinde düzeltme ve yenilenme (ıslah ve tecdid) geleneği içerisinde ele alınması gereken bir isimdir. Efgani düşüncesi Fazlur Rahman'ın Islam adlı kitabında işaret ettiği üzere Hint Alt Kıtası'ndaki İslami ıslah geleneğine dayanmaktaydı. Hindistan ıslahatçılığı İmam Rabbani ismiyle de bilinen Sirhindi'ye (1564-1624) kadar geriye gitmektedir. Şah Veliyullah Dihlevi'nin doğduğu (1703) Hindistan, İbn'ül Arabi çizgisindeki batini anlayışla İbn Teymiyye'nin selefi akılcılığının rekabet içerisinde olduğu bir ilmi mücadele içerisindeydi. Şah Veliyullah (ö. 1762) bu etkili iki kişiliğin yaklaşımları arasında, iki görüşten de istifade eden ama ikisinden de ayrışan bir şekilde kendi görüşlerini oluşturmuştur. En önemli eseri Hüccettullah'i Baliğa olan Dihlevi, sadece yerel Hindistan siyaseti ile ilgilenmekle yetinmemiş Efgani'ye benzer şekilde etrafındaki Müslüman ülkelerin siyasetine de söz konusu ülkelerin yöneticilerine yazdığı çeşitli mektuplar yoluyla müdahil olmaya çalışmıştır. Bu bildiride Hüccettullah'i Baliğa eseri esas alınarak Dihlevi'nin politik görüşleri ile Efgani'nin Urvetül Vuska dergisine yansıyan görüşleri arasındaki süreklilik-kopuş ilişkisine bakılacaktır. Dihlevi'nin ulemaya politik olarak öncülük rolü vermesiyle Efgani'nin ulema anlayışı karşılaştırılacak, Dihlevi'nin ulemayı anlama biçim ve içeriğinin Efgani İslamcılığına zemin hazırladığı öne sürülecektir. İkili arasında sadece benzerlikler değil farklılıklar üzerinde de durulacak Dihlevi'nin tasavvuf geleneğini de gözeten metafiziği ile Efgani rasyonalizminin arasındaki farkların politik implikasyonları üzerinde durulacaktır. Sonuç itibariyle Efgani ile başlatılan İslamcılığın bir boşluk içerisinde doğmadığı kendisinden önce gelen çeşitli tartışmaların bir sonucu-aşaması olduğu vurgulanacaktır.

* Dr. Öğr. Üyesi, Marmara Üniversitesi, Orta Doğu ve İslam Ülkeleri Araştırmaları Enstitüsü, Ortadoğu Sosyolojisi ve Antropolojisi ABD. ertugrul.zengin@marmara.edu.tr

Siyasal ve Teorik Olan Nedir & Nasıl Çalışılır? Tasavvuf ve Muhammed İkbal Üzerinden Bir İnceleme

Feyzullah YILMAZ*

Modern/çağdaş siyaset teorisine egemen olan anlayış, teorik/felsefî olanı düşünsel ve soyut olanla, siyasal olanı da dinî ve teolojik olandan ayrı olanla ya da diğer bir deyişle seküler olanla eşdeğer olarak görmüştür. Bu anlayış hangi eserlerin siyaset teorisi ya da felsefesi eseri sayılabileceğine yönelik temel kriterleri de oluşturmuştur. Buna göre ele aldığı konuyu (devlet, iktidar, güç vs.) soyut ve genel bir düzlemde, 'rasyonel' bir yöntemle ve sistematik bir şekilde ele alan yazılı eserler siyaset teorisi/felsefesi eseri olarak kabul edilmiştir. Bu haliyle örneğin pratik uygulamalarla ilgili, sistematik bir şekilde ele alınmamış ve devlet dışı alanlarla içli dışlı olan ve sözlü olan gelenekler siyaset teorisinin/felsefesinin dışında görülmüşlerdir. Karşılaştırmalı siyaset teorisi (comparative political theory) ise modern/çağdaş siyaset düşüncenin bu yöntem ve varsayımlarını -diğer bir ifadeyle 'kanonik temayüllerini'- tartışmaya açmış ve bugün artık önemli denebilecek hacimde bir literatüre ulaşmıştır. Bu literatüre katkı veren kişilerden bazıları (Jenco, 2007; Godrej, 2009) mevcut metin odaklı ve anlamaya yönelik yöntemleri eleştirerek bazı siyasi düşünce geleneklerinin (örneğin Konfüçyen ve Hindu siyaset düşüncesi) böyle bir yöntemle çalışılmaya uygun olmadığını iddia ediyorlar. Onlara göre bu gelenekler metinden ziyade eylemi, anlamaktan ziyade olmayı önceledikleri için bu tür geleneklerin, o geleneklerin kendi özgün yöntemleri ile çalışılması gerektiğini ileri sürüyorlar. Bu bağlamda Godrej daha ziyade katılımcı gözlemciliği çağrıştıran ve adına 'varoluşsal hermenötik' (existential hermeneutics) dediği, kişinin kendisini o geleneğin içine yerleştirmesine dayalı bir tür saha çalışması yöntemini savunurken, Jenco ise bu 'kendisini o geleneğin içine yerleştirme' pratiğini daha iddialı bir şekilde o geleneğin uygulamalarını ve pratiklerini gerçekten uygulamak olarak anlamaktadır. Tasavvuf geleneğinin de yöntemsel açılardan yukarıda zikredilen iki geleneğe benzediği söylenebilir. Bu bağlamda tasavvuf geleneği de metinden ziyade eylemle ve anlamaktan ziyade olmakla daha çok ilgilidir. Ben de bu bildiride, kendisini tasavvuf geleneği içerisinde konumlandıran çağdaş Müslüman

* Dr. Öğr. Üyesi, İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi, Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Bölümü. feyzullah.yilmaz@izu.edu.tr

düşünürlerinden Muhammed İkbal'in (1877-1938) tasavvuf merkezli yöntemini analiz edeceğim. Bu bağlamda İkbal'in ortaya koyduğu kadarıyla tasavvufun kalp merkezli, eylemi ve olmayı/oluşu önceleyen anlayış ve yöntemini inceleyeceğim.

Bunu yaparken odak noktama İkbal'in İslam'da Dini Düşüncenin Yeniden İnşası (1930) başlıklı kitabını alacağım, fakat yeri geldikçe İkbal'in diğer eserlerini de analizime dâhil edeceğim. Sonuç kısmında da bu yöntemin hem siyasalın ve siyasî olanın hem de teorik veya felsefî olanın ne olduğu ile ilgili mevcut egemen yaklaşımlara ek olarak bize kazandırabileceği yeni açılımlarla ilgili değerlendirmeler yapacağım.

İslâmcılık, İsmet Özel ve Dualist Çözümlemenin Yapıbozumu

Ömer BAYKAL*

İslâmcılık, literatürde, en geniş anlamıyla, Müslümanların ya da Müslüman coğrafyasının Batının tetiklediği modernleşme anlayışına karşı bir bütün olarak İslâm'ı yeniden hâkim kılma anlayışı olarak tarif edilir. Bütünlüğün özü, inanç ve politika üzerine kuruludur. İslâmcılık, ilk nüvelerinin ardından 1870 sonrasında imparatorluğa doğru kaymıştır. İslâmcılık, halk kitleleri nezdinde toplumsal bir ayağa sahip olmakla beraber esas olarak aydınlar ve devlet adamlarının fikirleri çerçevesinde gelişmiş, ideolojik bir dünya görüşü halini almıştır. Tarihsel olarak Müslümanlar, ideolojik ve reel-politik anlamda siyasetle teşrik-i mesai yapmakla beraber İslâmcılık düşüncesi, modern dönemde, Batı'dan hem bazı kavramların alınması hem de bu kavramlar üzerinden Batı ile mücadele edilmesini kapsamaktadır. İslâmcılığın merkezi yönelişinin, başat kavramının siyaset olmasının gerisinde hilafeti temsil eden Osmanlı devletine ait beka davası ve yıkılmaya yüz tutan devletin kurtarılması fikri vardır. Devletin güç kaybetmesi karşısında İslamcılık düşüncesi, İttihad-ı İslam kavramı üzerinden, entelektüel anlamda Yeni-Osmanlı düşünürleri, politik anlamda II. Abdülhamid'in sınır ötesi siyaseti aracılığıyla tahkim edilmiş ve II. Meşrutiyet dönemine taşınmıştır. Batılılaşma düşüncesinin siyasi ve politik olarak baskın olduğu bu dönemde, İslâmcı düşünürler "İslam dünyası Batı karşısında neden geri kaldı?" sorusuna cevap aramaya çalışacaklardır. II. Meşrutiyet İslâmcıları, İslam dünyası ile modern Avrupa'yı iktisadi, ilmi ve teknolojik açıdan kıyasladıktan sonra Batı'nın maddi üstünlüğünü yüceltmişlerdir. İslâmcı düşünürlere göre Batı'nın üretti maddi kalkınmanın insanlığın evrensel malı olmaları cihetiyle ithal edilmelerinde bir mahsur yoktur. Batının ilmi ve fenni alınıp kültürü ve ahlakı sınır dışında bırakılabileceği ileri sürülmüş; maddi kalkınma ile manevi kalkınmanın birbirinden ayrılabileceği fikri yaygınlık kazanmıştır. Maddi kalkınmanın gerisinde yatan entelektüel fikri gelişim ile üreteceği hegemonik söylemi göz ardı eden bu yaklaşım, Cumhuriyet dönemi İslamcılığına da sirayet etmiştir. İslamcı entelektüeller ya da politikacılar tarafından maddi kalkınma ile manevi kalkınma arasında kurulan ve egemen hale gelen düalist çözümleme, bir başka İslâmcı isim İsmet Özel tarafından "Üç Mesele" adlı eserde "yapıbozuma" uğratılmıştır. "Teknik", "medeniyet",

* Doç. Dr., Bartın Üniversitesi, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü.
obaykal@bartin.edu.tr

“yabancılaşma” alt başlıklarından oluşan eser, teknik ve ona bağlı gelişen medeniyet ile kültürü birbirinden tefrik etmeyen bir yaklaşım ile İslâmcı düşüncede büyük yankı uyandırmıştır. Teknik ve medeniyeti birbirinden ayırmayan Özel, İslâmcı düşüncenin temel önermesine karşı çıktığı gibi medeniyet kavramı üzerinden yapılan İslamcı çözümlemelere de “pejoratif” bir anlam yüklemek suretiyle tarihsel kabulleri kritiğe tabi tutmuş; Müslümanların ancak kendi kavramları üzerinden bir anlam dünyası inşa edebileceğini önermiştir. Çalışma temel düzeyde, kaleme alındığı günden 1980’li yılların sonuna kadar İslamcı literatüre tek başına hâkim olan düalist çözümlemeyi eleştiriye tabi tutan Üç Mesele adlı eserin İslâmcı düşüncedeki kanonik yerini değerlendirme çabasında olacaktır.

Anahtar Kelimeler: İslâmcılık, İsmet Özel, teknik, medeniyet

Alternatif Kanon Üretim Çabası Olarak 1990'lı Yıllar Türkiye'sinde Medine Vesikası Tartışmaları

Selman BÜYÜKKARA*

Medine Vesikası, Medine Sözleşmesi yahut Medine Anayasası şeklindeki farklı isimlendirmelere sahip tarihsel metin, İslamiyet'in doğduğu yıllarda Medine'ye göç eden Müslümanlar ile orada yerleşik Yahudi halkı arasındaki siyasi, toplumsal ve ekonomik ilişkileri düzenlemek amacıyla yazıya geçirilmiş bir anlaşmadır. 1400 yılı aşkın bir süre önce ortaya çıkan bu metin 1990'lı yıllar Türkiye'sinde önemli bir tartışma konusu olmuştur. Bu çalışma, Türkiye'de 1990'lı yıllardaki Medine Vesikası tartışmalarını akademik ve entelektüel yayınlar üzerinden inceleyerek Vesika'ya dair iddiaların kanon karşıtı revizyonist eleştirilerin bir parçası olabileceğini ve Vesika'nın alternatif bir kanonik metin olarak değerlendirilmeye çalışıldığını iddia etmektedir. 1990'lı yılların akademik ve entelektüel tartışma konularından olan postmodernizm, çoğulculuk ve anayasalcılık teorileri, Aydınlanma merkezli moderniteye dayalı Kemalist ideoloji ve Türkiye ulus-devlet yapısının temel varsayımlarını eleştirme noktasında referans noktası olmuştur. Bu bağlamda, Kemalist ideolojinin temel ilkelerini korumayı ve sürdürmeyi hedefleyen 1982 Anayasası'na karşı çoğulcu, kapsayıcı ve demokratik nitelikte yeni bir toplum sözleşmesi ve anayasa gerekliliği gündeme getirilmiştir. Dönemin kamusal tartışmalarına dahil olan bir grup İslamcı düşünür de Medine Vesikası modelinin Türkiye için yeni bir toplumsal sözleşme ve anayasa için örneklik teşkil edeceğini iddia etmiştir. Bu noktada İslamcı düşünürler, öncelikle sözleşmeci geleneğin kanonlarını eleştirerek Thomas Hobbes, John Locke ve Jean-Jacques Rousseau'nun toplum sözleşmesine dair tezlerine karşı çıkmışlardır. Buna göre bu sözleşmeci gelenek, ürettikleri evrensel hakikat ve bilimsel yöntem çerçevesinde farklı toplumsal kimliklerin temsiliyetini sınırlayan baskıcı ve totaliter devlet yapılarını ortaya çıkartmıştır. Nitekim Kemalist ideoloji çerçevesinde kurulan Türkiye ulus-devleti de bu doğrultuda başta Müslüman kimliği olmak üzere dini, etnik ve kültürel kimlikleri kısıtlayan ve Aydınlanmacı modernitenin değer sistemini dayatmacı bir yöntemle uygulayan siyasal bir

* Arş. Gör., İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi, Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Bölümü. selman.buyukkara@izu.edu.tr

Bu çalışma, Selman Büyükkara'nın Marmara Üniversitesi'nde tamamladığı "Rethinking the Debates Around Sahifat al-Medina in the Light of Constitutionalism, Pluralism and Consociationalism" başlıklı yüksek lisans tezinden üretilmiştir.

sistemdir. Buna karşı Medine Vesikası'nı bir kanon metni olarak değerlendiren İslamcılar, Vesika'nın farklı kimliklerin bir arada yaşamasına imkân sağlayan ve iktidar gücünü sınırlandıran çoğulcu, kapsayıcı ve demokratik bir toplumsal sözleşme modeli sunduğunu savunmuşlardır. Dolayısıyla bu çalışma Medine Vesikası'na dair bu yaklaşımın Batı-merkezli kanon geleneğine karşı revizyonist yaklaşımın bir ürünü olduğunu ve Vesika'nın alternatif bir kanon olarak incelendiğini iddia etmektedir. Bu doğrultuda, Medine Vesikası'nın dönemin küresel akademik tartışma konularından postmodernizm, çoğulculuk ve anayasalcılık teorileri üzerinden, kendi tarihsel bağlamından farklı olarak, eklektik biçimde yeniden değerlendirilmiş olduğu savunulmaktadır.

Türk Siyasal Düşünce Geleneğinde İbn Haldunculuk: Özgün Bir Kanon mu, Kendine Özgü Bir Gelenek mi?

Aydoğan KUTLU*

Bugün daha çok genel kural, yasa, ilke gibi anlamlara gelen kanon kavramı, klasik dönemde mimarlık, heykel gibi alanlarda düz bir nesne veya ölçü anlamında kullanılmaktaydı. Giderek metaforik bir anlam kazanan kanon, din, edebiyat, felsefe gibi alanlarda standart ölçüyü belirleyen, kutsalla düzmeceyi ayıran, hakikati temsil eden eserler listesine dönüşmüştür. Özellikle Kitabı Mukaddes'in bir yazılı eserler kanonu olarak teşkili, edebi ve felsefi kanonlara da bir örnek oluşturmuştur. Batı siyasal düşünce kanonu, 19. yüzyılda biçimlenmiştir. Platon'dan Marx ve Mill'e uzanan bir izlek içinde bu kanon, düşünce tarihinin, insanlığın özgürleşmesine doğru ilerlediğini vurgulamıştır. Bu izleği, farklı çağların "dâhi" düşünürlerinin temel metinleri üzerinden inşa eden kanon, 20. yüzyılda orta-üst sınıf, Avrupalı ve erkek (ön)yargılarına dayalı olduğu için eleştirilmiş ve bunun sonucunda emekçilerin, kadınların ve Batı-dışı dünyanın siyasal metinlerini göz ardı etmekle suçlanmıştır. Bu bağlamda İbn Haldun, gerek Batılı kanonun Avrupa-dışı temsili metinlerin dahliyle çeşitlenmesi gerekse müstakil bir Türk-İslam düşünce kanonu ihtimalinin tartışılması bakımından önem taşımaktadır. İlk seçenek açısından İbn Haldun, yeni bir bilim kurma iddiasıyla, realist bakış açısıyla, toplumsal-siyasal olayları en başta geçim biçimine dayanarak açıklamaya çalışmasıyla diğer İslam düşünürlerinden daha çok Makyavelli veya Montesquieu ile karşılaştırılmaktadır.

İkinci seçenek açısından İbn Haldun'un Türk-İslam düşünce kanonu içinde nerede yer aldığını ele almadan önce, Batılı kanona alternatif, müstakil bir Doğulu kanondan bahsedilip bahsedilemeyeceği tartışılabilir. Bu bakımdan dinden bağımsız bir felsefi düşünce geleneğinin gelişememesi, var olan felsefi düşüncenin daha çok şerh ve yorumlara dayanması, modernleşme sürecinde acil pratik yarar arayışının kuramsal meseleleri ikincilleştirmesi gibi nedenlerin, kanonlaştırmayı zayıf bıraktığı söylenebilir. Bu bakımdan İbn Haldun ve eseri Mukaddime, ilginç ve önemli bir istisnadır. Gerçekten İbn Haldun, toplumların düşünce, inanç ve davranış örüntülerini geçim tarzlarıyla bağlantılı olarak görmesiyle sosyolojik bir çözümlemeye ulaşabilmiş nadir modern-öncesi

* Dr. Öğr. Üyesi, Kastamonu Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü. akutlu@kastamonu.edu.tr, ORCID: 0000-0002-8462-2610.

düşünürlerden biridir. Öte yandan kendi özgün kavramlarıyla açıkladığı devletlerin yükseliş ve çöküş döngüsü, ardıl düşünürleri derinden etkilemiştir. Özellikle Osmanlı İmparatorluğu'nun duraklama sürecinin yorumlanması ve yavaşlatılması sorunuyla meşgul olan Kâtip Çelebi, Nâimâ gibi düşünürler, açıklamalarını onun kavramlarına dayandırmışlar ve bu ilgi Ahmet Cevdet Paşa gibi isimler tarafından da sürdürülmüştür. Başta alıntı düzeyinde görülen bu ilgi, giderek bilinçli bir tercih ve yorumlamaya doğru yönelmiştir. Cumhuriyet döneminde Z. Fahri Fındıkoğlu, H. Ziya Ülken gibi bilim insanlarının akademik çözümlemeleriyle zenginleşen İbn Halduncu gelenek, Mukaddime'nin yeni çevirileriyle devam etmiştir. Daha önemlisi, H. Kıvılcımlı, Ü. Hassan gibi isimlerin sol bir perspektiften geliştirdikleri etkileyici yeni yorumlar, İbn Haldun'a dair yerli literatürün zenginleşmesine katkı sunmuştur. Tüm bunlar ışığında İbn Haldun, yerli ve hatta yaşayan bir kanona en yakın aday olarak görülebilir. Mamafih Batılı kanonla karşılaştırıldığında, onun tüm niteliklerini karşıladığını söylemek zordur.

Anahtar Sözcükler: Mukaddime, kanon, Etvar Nazariyesi, asabiyyet, mülk, tarihsel devrim.

Kanonik Metin Olarak Siyasetnameler: Anlamın Sınırında Bir Tartışma

Hulusi Ertuğrul UMUDUM*

Klasik dönem İslam siyaset geleneğinde "siyasal olana" yer veren metinler dendiğinde akla ilk gelen kaynak siyasetnamelerdir. Siyasetin ahlak altında değerlendirilmesine koşut olacak şekilde, siyasetnameler "edeb" ya da "adab" başlığı altında değerlendirilmiş ve nasihatnamelerin bir alt türü (sub-genre) olarak ele alınmıştır. Siyasetname denince akla ilk gelen eser de, Nizamülmülk'ün miladi 11. yüzyılda kaleme aldığı siyasetnamedir. Ancak bu tür, İslam dünyasına İran'dan tevarüs etmiştir ve İslamiyet'i kabul eden İran asıllı bürokratlar, Emevilerin son dönemlerinden beri, yani yaklaşık olarak miladi 8. yüzyılın ortalarından itibaren ahit, vasiyet, enderz gibi başlıklar altında daha bu türde eserler vermişlerdir. Siyasetnameler kanonik metinler olarak düşünüldüğünde, kendi kurum ve yorum mirasının içinde yer alarak geleneği şekillendirmektedir. Ancak bunu inceleme nesnesine rağmen yapmaktadır: Hükümdarlara yol gösteren rehber (Fürstelspiegel) olması amacıyla kaleme alınan siyasetnameler kendi nizamı içinde rehberlik özelliğini farklı boyutlara taşıyarak rehber olması için yazıldığı hükümdarların siyasal sistem içindeki konumunu akamete uğratarak işleyebilmektedir. Bu bağlamda siyasetnameler bir nasihat türü olarak çifte okumaya açılan metinler olmakta; hükümdara yol gösterdiği gibi hükümdarı sistem içinde radikal bir konuma getirerek onu akim bırakmak suretiyle hükümdarı "yoldan çıkarabilmektedir". Kanonik metinler olarak siyasetnameler, bir "saltanat metafiziği" vücuda getirirken anlamı kontrol edebileceği şekilde sınırlarını da çizmektedir. Aynı zamanda çizdiği sınırlar içinde anlamı radikalleştirerek tesis ettikleri metafiziği sarsacak yorumların ortaya çıkmasına da olanak tanımakta hatta böyle yorumlara meşru zemin sağlamaktadır.

Bu çalışmada Jacques Derrida'nın "yapıbozum" olarak bilinen okuma stratejilerinden mülhem bir yaklaşım geliştirilmeye çalışılacaktır. Derrida, aslında bir metot geliştirmemiş olsa da metinlerdeki ikili karşıtlıklarda mevcut hiyerarşiyi tespit etmekte, bu hiyerarşiyi tersyüz eden noktaları bulduktan sonra metni yeniden okumaya (ve yazmaya) tabi tutmaktadır. Siyasetnamelerin soy kütüğü bu stratejiyle çıkarılarak metinlerdeki izler takip edildiğinde metinlerin kendilerini ikili okumaya nasıl açtıklarına değinilecektir.

* Dr. Öğr. Üyesi, Atatürk Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Uluslararası İlişkiler, Devletler Hukuku ABD. ertugrul.umudum@atauni.edu.tr

Yeni Osmanlıların Siyaset Düşüncesi Alternatif Bir "Kanon" Oluşturur mu?: Osmanlı-Türk Siyaset Düşüncesinde Namık Kemal'in Konumuna İlişkin Bir Sorgulama

Uğur ALTUNTAŞ*

Tanzimat Dönemi, Osmanlı modernleşme tecrübesi dikkate alındığında kurumsal düzenlemelerden düşünce sahasına uzanan ve çok farklı yeniliklere kapı aralayan uzun bir süreçtir. Bu dönemde hayata geçirilen bürokratik reformların neticesi olarak 1860 sonrasında yeni bir aydın-bürokrat sınıf ortaya çıkmaya başlamıştır. Devlet içerisinde önemli makamları işgal eden ve Batı düşüncesi ile yakından irtibatlı bu yeni sınıf, dönemini ve bir sonraki kuşağı derinden etkileyecek bir hareketin de kaynağı olacaktır. Böylesi bir siyasi atmosferde ortaya çıkan Yeni Osmanlı hareketi büyük oranda ikinci kuşak Tanzimat reformistlerinin muhalif ve revizyonist düşüncelerinden beslenmiştir. Bu anlamıyla Yeni Osmanlılar özel bir gündemle ortaya çıkan ve bunun için eyleme geçen bir düşünce hareketinin adıdır. İbrahim Şinasi, Ali Suavi, Ziya Paşa ve Namık Kemal düşünceleriyle hareket içindeki gündemi belirleyen en önemli isimlerdir. Bu alternatif model arayışı dönemin uluslararası siyasi ikliminden de etkilenmiştir. Anayasa, meşrutiyet ve hürriyet kavramları bu yaklaşımın en dinamik unsurları olarak karşımıza çıkar. Bu unsurlar dikkate alındığında, hareketin kendinden sonraki kimi siyasal kavrayışları beslediği ve Osmanlı geç modernleşme döneminin farklı kaynaklarına düşünsel bir başlangıç noktası oluşturduğu yorumları anlam kazanmaktadır.

Devlet vazifelerinde bulunmuş itibarlı bir aileye mensup olan, gelenek-modern irtibatını kurabilecek bir tahsile sahip ve edebî yeteneğini üretkenliği ile birleştirebilen Namık Kemal bu hareket içinde öncelikli bir konumdadır. Tasvîr-i Efkâr, Hürriyet ve İbret gibi gazetelerde neşrettiği siyasi düşünce yazılarının yanında telif ettiği kitaplarıyla geride önemli bir külliyat bırakmıştır. Dönemindeki siyasî olaylara karşı aktif tavrı yazılarına da yansıdığından onun siyasî düşüncesinin normatif bağlamını bütünlüklü bir şekilde tespit etmek kolay değildir. Teori ve pratik çoğu zaman metinlerinde iç içe geçmiştir. Bu nedenle, Namık Kemal'in siyaset düşüncesini anlayabilmek için onun edebî kimliğinin yarattığı göz kamaşmasının etkisini aşan, yazdığı

* Araştırma Görevlisi, İstanbul Medeniyet Üniversitesi, Siyasal Bilgiler Fakültesi, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Karşılaştırmalı Siyaset Anabilim Dalı.
Dr. Adayı, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı. ugur.altuntas@medeniyet.edu.tr

eserlerdeki aktif entelektüel tavrını açığa çıkaran ve dönemin koşullarını da dikkate alan açıklayıcı bir "yorum çerçevesine" ihtiyaç vardır. Böylesi bir yaklaşım onun siyaset düşüncesini anlamanın yanında onun -kanonik- bir figür olarak algılanıp algılanamayacağını da gösterecektir. Siyasal düşünceler tarihindeki yerleşik yaklaşımlara dair itirazların en önemlilerinden biri olan Cambridge Okulu yöntemi bu anlamda tarih ve siyaset teorisi irtibatını sağlayacak açıklayıcı bir yorum çerçevesi sunmaktadır. Namık Kemal'in siyaset düşüncesi de böylesi bir kavrayışla, yani bir düşünürü bağlam-eylem ilişkisi çerçevesinde değerlendiren ve nihayetinde onu çağdaş dönemle irtibatlandıran bir yaklaşımla anlamlı hale gelecektir.

Bu çalışma, Namık Kemal'in siyaset düşüncesini "bağlam" ve "eylem" ilişkisi içinde ele almanın gerekliliğini vurgulamaktadır. Bu gerekliliği ele alırken Namık Kemal'in siyaset kavrayışının kanonik bir yapı gösterip göstermediğini, alternatif bir kanon oluşturup oluşturmadığını veya bütünüyle hâlihazırdaki bir kanona dâhil edilip edilemeyeceğini siyasal düşüncelerde kanon tartışmalarıyla irtibatlandırarak sorunsallaştırmaktadır.

Anahtar Kavramlar: Osmanlı-Türk siyaset düşüncesi, Yeni Osmanlı düşüncesi, Namık Kemal, Cambridge Okulu, siyasal düşünce kanonu.

Kanonun Ötesinde, Zımmiliğin Kıyısında: Osmanlı Ermenileri ve Felsefe

Aret KARADEMİR*

Türkiye ve Osmanlı İmparatorluğu'na ilişkin düşünce tarihçiliği etnosentrik ve teleolojik varsayımlar üzerine inşa edilmiştir. İlgili literatür, Türk-Müslüman ulus devletinin Osmanlı İmparatorluğu'na içkin, zamanı geldiğinde ortaya çıkmayı bekleyen örtük bir potansiyel olduğunu varsayar. Dolayısıyla Osmanlıyı Türk'e ve Müslüman'a indirger. Böylece gayri-Müslimlerin Türkçe dışındaki dillerde üretmiş oldukları düşünceleri ve söylemleri tarihimizin dışına atar. Bu bildirinin amacı, düşünce tarihçiliğimizin etnosentrik ve teleolojik varsayımlarını sorunsallaştırmaktır. Bu doğrultuda, 19. yüzyılın ikinci yarısında modern Batı felsefesiyle ilgilenen ve bu felsefenin Osmanlı versiyonunu üreten ilk isimlerden Madatya Karakaşyan ve Nahabed Rusinyan gibi Osmanlı Ermenilerine odaklanılacaktır. Bu isimlere odaklanmak düşünce tarihçiliğimizin genel varsayımlarının ötesine geçmeyi zorunlu kılacak, düşünce tarihimize Katolik ve Protestan misyonerleri, Venedik ve Viyana'daki Ermeni manastırlarını, Ermeni Patrikhanesi'ni ve Ermeni ekonomik elitini yerleştirmeyi gerektirecektir. Böylesi bir tarih anlatımı, etnosentrik ve teleolojik tarih yazımının iki temel sorununu da gözler önüne serecektir. Bu sorunlardan biri, etnosentrik ve teleolojik bakış açısının karikatürize edilmiş bir tarih anlatısı sunmasıdır. Bu anlatıda Osmanlı İmparatorluğu'nun çok-kültürlü, çok-dinli, çok-uluslu ve çok-dilli yapısı göz ardı edilir, imparatorluk etno-kültürel homojenlik barındıran bir ulus devlete indirgenir. Diğer sorun ise karikatürize edilmiş tarihin Türkiye'de yaşayan gayri-Müslimleri yeniden "zımmi" olarak üretmesidir. Daha detaylı söyleyecek olursak, etnosentrik ve teleolojik tarih yazımı, gayri-Müslimleri "bizi biz yapan" tarihsel süreçlerin dışına atarak "içimizdeki yabancı" konumuna hapsetmektedir. Bu durumda gayri-Müslimler ülkenin "gerçek" sahiplerine zimmetlidirler. Bunun karşılığında da ya "bize" sadık kalacaklardır ya da "bize" ihanet edeceklerdir. Her halükârda tarihimizin ve bugünümüzün asli unsurları olamayacaklardır. "Kanon" onları kapsamayacak, tam tersine onların dışlanması üzerine inşa edilecek, hatta onları dışlamak için kullanılacaktır.

* Doç. Dr., Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Felsefe Bölümü.
akaradem@metu.edu.tr

Artık Değil, Henüz Değil: Siyasal Düşüncede Kanon ve Zamansallık

Ahmet OKUMUŞ*

Siyasal düşüncenin en önemli meselelerinden biri, bambaşka zamanlarda, çok farklı bağlamlarda yazılıp etkide bulunmuş düşünce ürünlerinin, bugün burada nasıl anlaşılıp yorumlanacağı olmuştur. Klasik kabul edilse bile bir eserin ilk yazıldığı bağlamın çok ötesindeki yeni zamanlara nasıl konuşabileceği, alanın süregelen sorularından biridir. Bir zamanlar değerlenmiş, kanonik yani hiyerarşik olarak düzenlenip kültürel arşivin bir parçası haline getirilmiş metinlerle, henüz değerlenmemiş, bir yer edinmemiş ürün ve deneyimlerin nasıl anlamlı bir şekilde birbirlerine bağlanabileceği sorusu, bu yorum probleminin merkezinde bulunur. Modernliğin ve modern düşüncenin, kendini zamanla yeni bir ilişki üzerinden tanımlaması ve kendi zaman deneyimini bir kopuşla ilişkilendirmesi de bu yorum ve bağlantı meselesini derinleştiren asıl güçlü etkendir. Modern siyasal düşüncenin etkili temsilcileri arasında bu kopuş tematiğinin farklılaşan vurgularla defalarca tekrar edildiğini görebiliriz. Hobbes, "eğer yaşa hürmet edilecekse şimdiki zaman en yaşlı olanıdır" diyerek şimdinin üstünlüğünü vurgulamış; Tocqueville, geçmişin geleceğe ışık tutamadığı bir yeni zamandan söz etmiş; Arendt, geleneğin kopuşuyla belirginleşen, geçmişle gelecek arası bir alandan söz etmiştir. Bu anlatımların ortak noktasının, siyasal düşüncenin zamansallık sorunuyla irtibatına dair bir duyarlılık olduğu söylenebilir. Aslında tarih kuramında farklı ritimlere tabi çoklu zamansallıklardan bahsedildiğini biliyoruz. Güncel devinimin zamanıyla tarihi yapıların zamanı arasında, ivmeli zamanlarla daha ağır işleyen yapısal zamanlar arasında birden çok zamansallık rejimi izlenebilir. Siyasal düşünce klasikleri de böyle birden çok zamana yerleşebilen bir etki ve nüfuz gücüne sahiptirler. Olayın kısa zamanına müdahil olur, konjonktürün orta ya da yarı uzun zamanına etki eder ve uzun yapısal zamanda iz bırakırlar. Mesela Machiavelli, Floransa ve daha geniş Avrupa siyasetine müdahil olduğu ölçüde olayın kısa zamanına, erken modern dönemin dönüşüm dinamiklerinin hem yorumcusu hem hazırlayıcısı olduğu oranda konjonktürün yarı-uzun zamanına ve ister tüm yeniliğine rağmen Cicero'nun bir izleyicisi olarak yorumlayalım ister Pocock gibi yeni bir momenti kuran isim olarak değerlendirelim, klasikler zincirindeki yeri açısından uzun zamana ait görünür. Dahası, siyasal düşünce klasiklerinin konusu ya da nesnesi

* Dr. Öğretim Üyesi. Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi, Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Bölümü. aokumus@fsm.edu.tr

diyebileceğimiz siyasetin veya siyasi olanın kendisi de birden çok zamansallığa tabi işleyişler sergiler. Siyasetin, bazı düşünürlerin anlatımıyla "olaya açık" bir nitelik kazandığı dönemlerde zamansallığın böyle çok katmanlı görünümleri daha da belirginleşir. Bu bildiri, siyasal düşüncede kanon ve zamansallık sorununu incelemeyi ve klasikleri yorumlarken bugünü ve şimdiyi esas almanın imkânlarını soruşturmayı amaçlamaktadır. İncelemenin kılavuz sorusu şöyle ifade edilebilir: Ölçülü ya da kıvamında bir presentism, siyasal düşünce klasiklerinden yararlanırken bize daha verimli bir bakış açısı sunabilir mi?

Kanonik Metinlerin Özellikleri ve Kültürel Süper-Sistemlerle İlişkisi

M. Akif KAYAPINAR*

Tebliğimde kanonları oluşturan "klasikler" ile ait oldukları kültürel süper-sistemlerin (veya medeniyetlerin) ilişkisini bazı parametreler ve siyaset düşüncesinde köşe-taşı niteliğindeki bazı klasikler üzerinden ele alacağım. Bu bağlamda ilk olarak kanonik metinlerin medeniyetlerin hayatiyetini sürdürmesi açasından önemini ve işlevini inceleyecek, yeni klasik üretme kapasitesinin varlığının veya yokluğunun ilgili medeniyet için ne anlama geldiğini tartışacağım. Ardından, tebliğimde kanonik metin olma yetkinliği kazanmış olan eserlerin öne çıkan başlıca üç ortak özelliğini analiz edeceğim.

1) Sahicilik (otantiklik) İlkesi: Bir eserin "klasik" vasfını kazanması için sağlaması gereken en önemli şartlardan biri "sahicilik"tir. Yani, eserin yaşanmakta olan maddi (siyasal, ekonomik, sosyal, askeri vs.) veya entelektüel (felsefi, teolojik vs.) bir meydan okumaya anlamlı bir cevap teşkil etmesi gerekir. Bu da ilgili eserin "şimdi" ve "burada" mevcut olan bir soruyu kendisine konu alması anlamına gelir. Açmak gerekirse, "şimdi" ifadesi ile vurgulanan gereklilik ilgili sorunun içinde yaşanan döneme ait olmasıdır. Geçmişte hayati önem kazanmış ve büyük tartışmalara konu olmuş, ancak zamanın ve şartların değişmesiyle önemini ve hatta meşruiyetini kaybetmiş, toplumsal zihniyette artık bir mesele olmaktan çıkmış soruları kendine konu edinen çalışmalar "klasik" vasfını kazanamazlar. Benzer şekilde "burada" ifadesi de ilgili sorunun belli bir toplumsal birimin kendi "hayat alanı"na ait olması gerektiğine işaret etmektedir. Belli bir toplumsal/siyasal gerçeklikte son derece canlı ve anlamlı olan bir soruyu, bu şekilde bir özellik arz etmeyen farklı bir toplumsal/siyasal gerçeklikte cevaplamaya çalışmak, aslında sorusu olmayan bir cevabın peşine düşmek anlamına gelir ki bu da "sahicilik" şartını ihlal eden bir durumdur.

2) Süreklilik İlkesi: Tanımı gereği kanon kavramı özünde kolektif bir yapıya işaret etmektedir. Hiçbir kanon tek bir eserden ya da tek bir düşünürün eserlerinden oluşmaz. Dolayısıyla kanon kavramı, yine tanımı gereği, belli bir süreklilik, yani "kimlik" iddiası taşımaktadır. "Batı kanonu" dediğimizde, örneğin, "klasiklik" vasfı kazanmış ve belli bir tarihsel ve coğrafi zemini paylaşan eserler bütününü kastetmekteyiz. Burada "kimlik" illa da düşünsel bir tutarlılık anlamına gelmeyebilir. Yani, yine Batı kanonu bağlamında, Aristoteles'in siyasete ilişkin eserleri ile Hobbes'un eserleri düşünsel olarak birbirini

* Dr. Öğr. Üyesi, İstanbul Üniversitesi, İslam Tetkikleri Enstitüsü, İslam Araştırmaları ABD.
mehmet.kayapinar@istanbul.edu.tr

dışlamaktayken, aynı kanonun parçası olabilmektedirler. Çünkü bu eserleri birleştiren temel unsur aralarındaki tarihsel ve toplumsal (coğrafi) "diyalog" ve buna bağlı olan sürekliliktir. Belli bir kanonun bileşenleri, düşünsel olarak çok temelde ayrışsalar bile, belli bir toplumsal gerçeklikte ve belli bir sorunsal etrafında tartışabilmektedirler. Özetle, kanonik eser olma şartlarından bir diğeri de ilgili kanonun ilgili metinleri ile diyalog içerisinde olabilme, onlarla canlı bir tartışma içerisine girebilme, metinler arasındaki sürekliliğe katılabilme kabiliyetidir.

3) Evrensellik İlkesi: Bir eserin kanoniklik veya klasiklik vasfı kazanabilmesinin üçüncü şartı "evrensellik"tir. Burada evrensellikten kasıt ilgili eserin "rasyonel" ve "deneysel" bir tutarlılığa sahip olmasıdır. İlk olarak, kanonik eser argümanlarını rasyonel olarak anlaşılabilir ve takip edilebilir bir sistematikle oluşturmalıdır. Bu bakımdan dünyanın neresinde ve ne zaman okunursa okunsun bu argümanlar mantıksal olarak "tutarlı" ve "anlamlı" bulunabilmelidir. İkinci olarak, kanonik eser kendi zamanının tecrübî (deneysel) gerçekleriyle veya bilimsel bulgularıyla çelişmemelidir. Bu ikinci şart, kanonik eserin iddialarının her zaman için doğruluk değerine sahip olması gerektiği anlamına gelmez. Örneğin Aristoteles'in eserlerinde benimsenmiş olan kozmolojik çerçeve on yedinci yüzyıldan itibaren kökten yanlışlanmış olsa da bu durum o eserlerin kanon dışına atılmasını gerektirmez. Önemli olan ilgili eserin kendi zamanındaki bilimsel bilgi ile olan tutarlılığıdır.

Tebliğimde bu üç parametreyi üç farklı medeniyeti temsilen üç kanonik isim üzerinden izah etmeyi planlıyorum. Bunlar, Antik Yunan Medeniyeti'ni temsilen Aristoteles (Nikomakhos'a Ahlak ve Politika), İslam Medeniyetini temsilen Mâverdî (el-Ahkâmu's-Sultâniye) ve Modern Batı Medeniyetini temsilen Hobbes (Leviathan).

İnsan Merkezli Siyasal Düşünceden Doğa Merkezli Yaşam Siyasetine

Adem ÇAYLAK* Cansu KAYMAL**

Tanrı merkezli felsefenin hâkim olduğu ilkçağ ve ortaçağ dikkate alınmadığında, antik çağın site devletleri döneminden Aydınlanma ve post-modern çağa kadar, siyaset teorisi ve pratiğinin merkezi "insan" olmuştur. İnsan haz, arzu, öfke ve akıl gücünden neşet eden hümanizma, çağdaş politik pratiğin teorik dayanağını eleştirilmesi imkânsız bir kanon hâline getirmiştir. Hümanizmin iki boyutu vardır: İlk boyutu felsefi olarak evrenin merkezine insanı koymasıdır. İkinci boyutu ise, yeryüzündeki toprak, su, hayvanlar, bitkiler, madenler başta olmak üzere tabiatın bir bütün olarak insanın hizmetinde olduğuna dair keskin inançtır. Hümanizmin ikinci boyutu, insanın, parçası olduğu doğaya tahakkümü dolayısıyla insanın insana tahakkümünü yeniden üreten bir siyaset teorisi ve praksisini temellendirmiştir. Çalışmanın amacı, aydınlanmadan günümüze çağdaş siyaset felsefesinin kanonik hâle gelmesini sağlayan insan merkezli bir siyaset felsefesi yerine doğa ve yaşam merkezli bir siyaset felsefesi tasavvurunu ortaya çıkarmaktır. Çalışma, son yıllarda nörobiyolojide öne çıkan beyin merkezli zihin felsefesi yerine yaşam merkezli zihin felsefesinde tartışılan bağlantısal bütünsellik yöntemini siyasal düşünce ve bilimine uyarlayarak siyasette insan merkezli bakış açısı yerine yaşam merkezli bir perspektifin imkânını sorgulamayı amaçlamaktadır. Tüm tabiat varoluşunu merkezine alıp insanı bu bağlantısal bütünsel sistemin bir parçası olarak tasavvur eden bakış açısı, yeni paradigmatik süreçte otopoiesis yaklaşımıyla yaşamı yeniden üretmek üzere kurgulanmakta ve insanın her şey üzerinde hak iddia ettiği antroposentrizmi yerinden etmektedir. Bu paradigmatik dönüşümde "insan için yaşam" anlayışından "yaşam için insan anlayışına", "malik insan" anlayışından "yaşamın bir parçası olarak insan" anlayışına geçiş söz konusudur.

Bu çalışmada hümanist perspektifin üzerinde temellendiği Aristotelesçi zoon-politikon bakışı ve bu felsefenin üstünde yükselen "akıllı ve hür iradeli" insan varsayımına dayanan Ortaçağ teolojisinin insanı "eşref-i mahlûkat" olarak konumlandıran felsefesi eleştirel bir biçimde analiz edilecektir. İnsan merkezci bakış açısı ile tahakküm üreten ve hiyerarşik toplumsal ve siyasi sistemi her daim yeniden üreten siyaset düşüncesinin temel kavramları, hümanizmaya dayanan siyasal düşünce ve siyaset bilimine paradigma kırıcı bir bağlamda

* Prof. Dr., Kocaeli Üni. Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü. ademcaylak@gmail.com

** Arş. Gör., Kocaeli Üni. Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü. kaymalcansu@gmail.com

yaklaşan düşünürlerin argümanları göz önünde tutularak eleştirilecektir. Çalışmada insanı merkeze alan siyasal düşünce ve pratiğin tahakküm üreten yönlerine meydan okuyan Eric Voegelin, Martin Heigegger, Hannah Arendt, Theodor Adorno, Max Horkheimer gibi düşünürlerin görüşleri, yorumsamacı bir metodoloji eşliğinde tartışılacaktır. Çalışmada yeni paradigmatik dönüşüm olarak bağlantısal bütünselliğin, insan merkezci yaklaşımdan kaynaklanan tahakküm sorununa çözüm üretebilme potansiyeli tartışılacaktır.

Anahtar Kelimeler: İnsan merkezcilik, tahakküm, otopoiesis, bağlantısal bütünsellik.

“Standart Demokrasi Tarihi Anlatısı Demokratik mi?”: Post-Temelci Siyasal Düşünce Açısından Eleştirel Bir Değerlendirme

Tolgahan CEYLAN*

“Standart demokrasi tarihi anlatısı post-temelci siyasal düşünce açısından demokratik midir?” sorusundan hareketle denilebilir ki standart demokrasi tarihi anlatısı demokrasinin özcü bir şekilde temellendirilmesine neden olmaktadır. Kavramın bu şekilde temellendirilmesi onun anlamını, siyasal ima ve imkânlarını sabitlemekte ve sınırlamaktadır. Bu nedenle ilgili anlatının teorik açıdan demokrasi kavramını tahrif ettiği ileri sürülebilir. Post-temelci siyasal düşüncenin demokrasiye yüklediği anlam ve misyon bu savı mümkün kılmaktadır. Anlatılageldiği üzere kökleri tarihin derinliklerine uzanan demokrasi, katılımcı yönetim pratiğiyle özdeşleşmiş ve ilk olarak Yunan ve Roma tecrübelerinde gözlemlenmiştir. Daha sonra İngiltere’de parlamentonun doğuşuyla yeni bir aşamaya ulaşan demokrasi, Amerikan Bağımsızlık Bildirisi ve Fransız Devrimi gibi özgün uğraklardan geçerek son aşaması olan liberal modeline ulaşmıştır. John Dunn’un (1995) katkılarıyla kanonik hâle gelen bu anlatı, dünya tarihsel sürecini ilerlemeci bir tarih anlatısı üzerinden ele alan ve bunu yaparken de belirli bir siyasî coğrafyanın tikel deneyimini evrenselleştiren Avrupa-merkezci bir yaklaşımın ürünü olarak okunabilir (Isakhan, 2016). Demokrasinin yeniden düşünülmesine imkân sağlayan post-temelci siyasal düşünce ekolü, standart demokrasi tarihi anlatısını yine demokrasi açısından sorgulayabilme potansiyeliyle dikkat çekicidir. “Olumsallık” nosyonunu merkeze koyan bu ekolün demokrasi anlayışını kabaca “siyasetin imkânı olarak demokrasi” şeklinde ifade edebiliriz. Burada demokrasi, toplumun nihai bir temeli olmadığı fikrini zorunlu şekilde ön koşul olarak kabul eden teorik bir içeriğe sahiptir. Literatürde bu durum “olumsallığın zorunluluğu paradoksu” olarak ifade edilmektedir. Olumsallığın zorunluluğunu kabul etmeyen bir demokrasi anlayışının meşruiyeti post-temelci siyasal düşünce açısından sorunlu görülmektedir. Nihayetinde demokrasinin teorik olarak zaten post-temelci şekilde anlaşılması gerektiği düşünülmektedir (Marchart, 2007). Post-temelci siyasal düşünce açısından standart demokrasi tarihi anlatısına bakıldığında demokrasinin özünün belirli ve tikel bir tarihsel deneyim üzerinden sabitlendiği fark edilebilir. Bu anlatı

* Arş. Gör., Amasya Üniversitesi, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü.
Dr. Adayı, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İktisat Fakültesi, Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Bölümü. tolgahan.ceylan@amasya.edu.tr

baştan itibaren bir toplumun demokratik olarak nitelenebilmesi için izlenecek tarihsel uğraklar saptamakta ve bunları zorunlu uğraklar olarak sunmaktadır. Bu haliyle de demokrasi kavramının siyasal anlam, ima ve imkânlarını özcü bir şekilde belirlemektedir.

Sonuç olarak demokrasinin bu şekilde sunulması bizatihi demokrasi kavramının siyasal anlam, ima ve imkânlarını sabitlemekte ve sınırlamaktadır. Bu bağlamda standart demokrasi tarihi anlatısının özcü muhtevası post-temelci demokrasi fikri özelinde olumsallık nosyonunu zedeleyerek demokrasi kavramının teorik meşruiyetini tahrif etmesiyle sorunlu gözükmektedir. Nihayetinde olumsallığın tahrif edilmesi hem demokrasinin siyasetin imkânı olarak düşünülmesi fikrini ıskalamakta hem de başka tikel-tarihsel deneyim ve pratiklerin oluşturduğu zengin birikimin demokrasinin siyasal anlam, ima ve imkânlarını genişletebilme potansiyelini göz ardı etmektedir.

Siyasi Düşünce Tarihi Neden Eski Yunan'la Başlar? İki Farklı Yaklaşımın İncelenmesi

Fatih DEMİRCİ*

Herhangi bir siyasal düşünce tarihi kitabına bakıldığında, siyasi düşüncenin çoğunlukla Platon'dan, bazen de ondan biraz daha öncesi olan Antik Yunan'daki Doğa filozofları, Sofistler veya Sokrates'ten başladığını/başlatıldığını görürüz. Siyasi düşünce tarihi değil de herhangi bir konunun tarihine bakıldığında da kuvvetle muhtemeldir ki yine Eski Yunan'dan başladığı görülecektir. Hemen her şeyin özellikle de siyasi düşünce tarihinin Eski Yunan'la başlamasının ya da başlatılmasının sebebi nedir? Tarihsel kayıtlar mı öyledir yoksa bu bilinçli bir tercih midir? Bu konu, belki gözden kaçan ama üzerinde durulması gereken önemli bir konu gibi göründüğü için, muhtemel cevapları ele almakta yarar vardır. Siyasî düşünce tarihinin Eski Yunan'la başlamasının/başlatılmasının iki muhtemel cevabı var görünmektedir. Bu cevapları, "subjektif gerekçe" ve "objektif gerekçe" şeklinde iki ayrı kategoride ele alabiliriz.

1- Subjektif Gerekçe: Avrupamerkezcilik (Eurocentrism) olarak niteleyebileceğimiz gerekçedir. Pierre Beaudet'nin de vurguladığı üzere, her şeyin tarihinin Eski Yunan'la başlatılması, tarihsel bir zorunluluk değil bilinçli bir tercihtir. Her şeyin Avrupa'yla başladığı, Avrupa medeniyetinin her şeyin kökeninde olduğuna dair inancın bir sonucu olarak her şeyin tarihinde Eski Yunan'a kadar gidilir ve oradan geriye bilinçli olarak gidilmez. Çünkü ondan sonra artık Doğu başlar. Bu durumda da Batının kökeninde "Doğu" yer almış olacak ve Avrupamerkezcilik düşüncesi sulandırılmış olacaktır.

2- Objektif Gerekçe: Siyasî düşünce tarihinin Eski Yunan'la başlaması, Avrupamerkezciliğin tercih edilmesinin değil, objektif tarihsel verilerin incelenmesinin bir sonucudur. Zira, bilgi ve bilim kümülatif (birikimsel) nitelikte olduğu için, çeşitli toplumlar bu evrensel bilgi birikimine eklemeler yaparak dünya bilim tarihine çeşitli düzeylerde katkılarda bulunmuşlardır. Yunanlıların bu açıdan bilim tarihine en büyük katkısı ise, soyutlama ve teorileştirmedir. Nasıl ki, sadece somut bir sorunu çözmek için -Nil nehrinin yılda bir kere taşması sonrasında tarlaların sınırlarını bulmak için- yer ölçümü yapan Mısırlılar geometriyi bulduğu halde Yunanlılar onu soyutlaştırarak ve teorileştirerek bilim tarihine katkıda bulunmuşlarsa, aynı şekilde, insanın insana hükmetmesinin kurumsallaşmış biçimi olarak tarif edilen siyaset olgusu da dünya tarihi kadar eski

* Doç. Dr., Afyon Kocatepe Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü. fdemirci@aku.edu.tr

bir olgu olduğu hâlde, siyasetin teorisine dair Yunanlılardan daha önce yazılmış ve günümüze ulaşmış bir eser elimizde mevcut değildir. Geometride olduğu gibi siyasette de Yunanlıların bilime katkısı, soyutlama ve teorileştirme yönünde olmuştur. O halde, siyaset teorisi tarihi olan siyasi düşünce tarihini Eski Yunan'la başlatmak, Avrupamerkezci bir bakış açısına sahip olmanın değil, objektif bilimsel verilerin bir sonucudur.

Anahtar Sözcükler: Siyasi düşünce tarihi, Eski Yunan, Eski Mısır, Avrupamerkezcilik, soyutlama.

Aydınlanmayı İçe Bükmek (mi?): Johann Gottfried Herder ve Karşı-Aydınlanma Üzerine

Hasan AKSAKAL*

Aydınlanma ve modernite kavramlarının, bunlara farklı bağlamlarda karşı çıkanlar tarafından ne ölçüde şekillendirildiği ancak son yarım yüzyılda açıklığa kavuşmuştur. Isaiah Berlin'in tam elli yıl önce (1973'te) yayınladığı bir makaleyle öncülük ettiği bir dizi tartışma, on sekizinci yüzyıl filozoflarının yarattığı geniş çaplı rasyonel, evrenselci, sekülerleştirici, özgürleştirici anlatılar yumağını eleştirmenlerinin gözüyle yeniden değerlendirmenin önünü açmıştır. Meta-anlatıların parçalanmaya başladığı "uzun 1960'lar"dan itibaren her alanda gelişen akademik incelemeler neticesinde, artık tek bir Aydınlanmadan bahsedilemeyeceği gibi, her Aydınlanma geleneği içinde de esaslı farklılaşmaların olduğu tespit edilerek çok daha sofistike değerlendirmeler ortaya çıkmıştır. Son zamanlarda çeşitli ülkelerde ve tek tek yazarlar özelinde dolaşıma giren "Karşı-Aydınlanma" kavramı üzerine birçok önemli çalışma yayınlanmış olsa da, Aydınlanmanın aksine, Türkiye'de bu kavram hakkında henüz yeterince çalışma yapılmamıştır. Bu kavramsal ve bağlamsal çerçevede, daha geniş kapsamlı bir kitap projesinin bir parçasını seçkin bir dinleyici grubunun huzurunda sınamayı amaçlayan bu sunumla modern Batı düşüncesinin en önemli isimlerinden Johann Gottfried von Herder'i (1744-1803) ve onun olağanüstü entelektüel mirasını Karşı-Aydınlanma "meselesi" eşliğinde incelemeyi amaçlıyorum. Aydınlanma ve –hem endüstriyel hem politik– Devrimler Çağının bu ilgi çekici filozofunun tarih felsefesi, din felsefesi, etik, estetik ve siyaset felsefesi gibi alanlarda Alman İdealizmine ve Romantizme zemin hazırlayan fikirleri, on sekizinci yüzyılın liberal, ilerlemeci, soyut evrenselci anlatılarının karşısında rölativist, aşağıdan, organikçi, dirimselci ve tarihselci bir yaklaşımı temsil etmiştir. Dilbilim, çeviribilim, yorumbilim, folklor, karşılaştırmalı edebiyat, Kitab-ı Mukaddes çalışmaları, kültür antropolojisi, milliyetçilik çalışmaları gibi birçok sosyal bilim disiplininin öncüsü sayılmasını mümkün kılan çalışmalarıyla Herder, ana-akım Aydınlanmacı anlatıları aşındırmış; o güne dek oluşan rasyonalist kanonu kimi bağlamlarda tümüyle tersyüz etmiştir. Başta Goethe gelmek üzere, Schleiermacher, Schelling, Hegel, Humboldt Kardeşler, Schlegel Kardeşler,

* Dr. Öğr. Üyesi, İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi, Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Bölümü. hasan.aksakal@izu.edu.tr

Grimm Kardeşler, Nietzsche ve Dilthey gibi önemli isimlerin çalışmalarını derinden etkileyen Herder'in fikirlerinin gördüğü kabul bilhassa 1770'lerden 1830'lara dek muazzam düzeydedir ve ancak Jean-Jacques Rousseau'nun "negatif-Aydınlanma"sıyla ve bir tür duygu devrimi yaratan ön-Romantizmiyle birlikte okunabilir. Rousseau ile birlikte Herder, ayrıca, monist evrenselci (ve çağın koşulları dolayısıyla kaçınılmaz olarak) Avrupa-merkezci bir medeniyet tasavvuru geliştiren filozoflara karşı adem-i merkeziyetçi ve pluralist kültür anlayışının yatay muhalefetini geliştirmiştir. Bugünkü "farklı" ya da "çoklu" Aydınlanmalar söyleminin dahi Herderci bir tınısı olduğu aşikârdır.

Bu birikim üzerinde şekillenen sunumum, muhafazakâr Aydınlanma karşıtlarıyla pek denk düşmeyen, radikal Aydınlanma türevlerine esaslı itirazlar geliştiren ve özgün bir toplum felsefesini benimseyen Herder'in fikirlerini, entelektüel tarihin metodolojik imkânlarından ve güncel literatürün zengin içeriğinden istifade ederek tartışmayı amaçlıyor.

Feminist Düşüncede Kanonlar Üzerine: Üçüncü Dünya Ülkelerindeki Kadınlık Deneyimlerini Feminist İdeolojiye Katmak

İdil Ece ÇINARLI*

Feminizmin ilk ortaya çıktığı 19. yüzyıl ile bugünü arasındaki temel farklardan bir tanesi, ideolojinin temeline aldığı aktördeki değişim olmuştur. İlk olarak, kadın ve kadının hak savunusu temelli mücadele yürütülürken günümüzde, post-modern düşüncenin de etkisiyle aktörler çeşitlilik kazanmış ve artık ataerkinin karşısında mücadele eden yekpare bir kadın kimliğinden bahsetmek pek mümkün hale gelmemeye başlamıştır. Nitekim, feminizmin ilk ve birincil öznesi olan kadın, Batı'da yaşayan burjuva bir kadındı ve mücadelesini verdiği feminist haklar siyasal ve kamusal eşitliğin sağlanmasına yönelik idi. Feminizm yayılmaya başladıkça Avrupa'da güçlü bir ideoloji haline gelse de Üçüncü Dünya'daki kadınların feminist perspektiften sorunları, Batılı kadınlara göre çok farklıydı. Bu kadınların daha temelde yaşam mücadelesi veren, farklı ideolojilerle kesişimsel bir biçimde yürütülebilecek bir feminist perspektife ihtiyaçları vardı. Bu nedenle aynı deneyimlere, hedeflere sahip tek bir 'kadın' kategorisinden bahsetmek yerine özelleştirilmiş deneyimler doğrultusunda çeşitlenen kadınlık hallerinden bahsetmek, kimliklerin çeşitliliğini vurgulayan post-modernizmin de etkisiyle feminist düşüncenin yeni yaklaşımı olmaktadır. Esasında eleştirel bir yaklaşım olan feminizm, erkek egemen kanonlara karşı mücadele yürütürken bir yandan kendi içerisinde yarattığı kanonların sonradan farkına varmıştır. Bu anlamda, feminist düşüncenin bizzat içeriden eleştirilere maruz bırakılması ve evrensellik iddiasını bir kenara alarak, küçük toplumsal gruplar ya da bireyler kapsamında ataerkiye karşı mücadele veren tüm kimliklerin farkına varmaya çalışması önemlidir. Ataerki tarafından kadınlara konulan sınırlama ve kalıp yargıları belirlemenin ötesine geçebilen bir feminist bakışa ihtiyaç bulunmaktadır. Bu kapsamda örneğin Üçüncü Dünya kadınları özelindeki deneyimlere dikkat çekerek feminizm içerisindeki dışlamaların çözülmesine katkı sağlanması gerekmektedir. Aynı zamanda kapitalizme karşı bir mücadele vermek zorunda kalan Üçüncü Dünyadaki kadınların deneyimleri, feminist araştırmaların kapsamını genişletebilecek önemli bir başlangıç noktası sayılabilir. Feminist bir

* Öğrenci, Hacettepe Üniversitesi, Kadın ve Toplumsal Cinsiyet Çalışmaları Bölümü.
idilececinarli@gmail.com

bakış açısıyla yapılacak çalışmaların, kadınlık deneyimlerinden yola çıkarak bilgi üretimine başlayan feminist metodolojiyi benimsemeleri de çalışmanın niteliğini arttırıcı bir etki yaratacaktır.

Anahtar Sözcükler: Feminizm, kanon, Üçüncü dünya, kadınlık deneyimleri

Totalitarizm Platon'un Suçu mu? Karl Popper ve Kanonların Siyasal Sorumluluğu Üzerine

Erol SUBAŞİ*

Avusturyalı-Britanyalı bilim felsefecisi Karl Popper (1902-1994), Açık Toplum ve Düşmanları (1945) kitabında 20. yüzyılın kâbusu totalitarizmin üç düşünsel kaynağı olarak Platon, Hegel ve Marx'ı sayar. Ona göre Batı düşünce kanonu içinde Platon, Hegel ve Marx çizgisine içkin totalitarist bir eğilim ayırdedilebilir. Faşizm, Nazizm ve Komünizm felaketleri esasında bu eğilimin somutlaşmasıdır. Popper'ın yaklaşımı, Poulantzas'ın hatırlattığı gibi Nietzsche'nin Hitler'e ya da Sorel'in Mussolini'ye ilham verdiği iddialarında gördüğümüz türden bir suçlamadır. Oysa bu tip suçlamalar oldukça zayıf temellere sahiptir. Popper'ın yaklaşımı da çeşitli noktalardan eleştirilebilir. Bu eleştiriler ontolojik, epistemolojik ve metodolojik düzlemlerde yapılabilir. Birincisi, ontolojik eleştiridir. Popper'ın eserinde ima edildiği şekilde düşüncelerin ya da kuramların dolaysızca dünyayı değiştirme gücü olduğunu iddia etmek Bhaskar'ın ileri sürdüğü gibi bir çeşit süper-idealizm olarak görülebilir. Zira dünya gerçek, katmanlı, karmaşık, çelişkili, değişken, açık, çok-anlamlı ve çok-aktörlüdür. Bu bakımdan düşünürün düşüncesi ile şekillenebilecek basitlikte bir yapıya sahip değildir. Bu anlamda, Poulantzas'ın uyardığı gibi, Popper ve türevlerinde içkin olan kuramın gerçeğin, pratiğin de teorinin dolaysız bir yansıması olduğu iması reddedilmelidir. Bunun yerine hem gerçek ile kuram hem de kuram ile pratik arasında ontolojik bir boşluk olduğu kabul edilmelidir. İkincisi, epistemolojik düzlemde Popper'ın yaklaşımında kanonların tarihsel ve toplumsal karakteri es geçilmektedir. Kanonik metinler, belirli bir tarihsellik, dönemsellik, toplumsallık (toplumsal cinsiyet de dahil olmak üzere) ve hatta sınıfsallığın sonucunda ortaya çıkarlar. Sosyo-tarihsel bağlamı içinde dönemin sorun(sal)ları hakkında hâkim düşüncelere referansla onlarla tartışır ve belirli bir toplumsal grubu muhatap alıp ona seslenirler. Bu bakımdan, Platon'un düşüncelerinin 20. yüzyılı etkilemesi ancak bunları belirli şekillerde yorumlayarak alımlayan sosyo-politik hareketlerin ve bunların mücadelelerinin sonucu mümkün olabilir. Bu durumda da mücadele eden mezarındaki Platon değil, ondan şöyle ya da böyle etkilenen kanlı canlı siyasal aktörlerdir. Üçüncüsü, metodolojik eleştiridir.

* Doç. Dr., Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü, Siyaset ve Sosyal Bilimler Anabilim Dalı. erol.subasi @erdoğan.edu.tr

Buna göre Popper açıkça metodolojik bireycidir. Burada büyük adam tarihçiliğinin farklı bir versiyonu iş başındadır: Büyük düşünür tarihçiliği. Tarih sanki büyük düşünürlerin kafalarından çıkanlarla şekillenmiş gibi görünür. Oysa irili ufaklı düşünürler ve düşünceler toplumsal tabanlara sahip oldukları ölçüde rekabet halindedirler. Basitçe bir düşünürün diğer bütün düşünürlere boyun eğdirmesi ve tarihe yön vermesi mümkün değildir. Başka bir deyişle, düşünür düşüncesi ile totalitarizmi yaratamaz; bir düşüncenin eyleme dönüşebilmesi her zaman toplumsal tabanlar, siyasal hareket ve mücadeleler dolayımıyla mümkün olabilir. Bu bakımdan düşünceyi ve hatta düşünürü onu benimseyen hareket ve kolektif aktörlerden soyutlayarak ele almak metodolojik bir hatadır.

Psikoloji, Disiplin Hüviyeti Kazanırken Kanonik Temayüller: Kurucu Bir Gölge Aktör Olarak Ali Haydar Taner ve Mahallî Okur Kamuları

Büşra Nur TOPAL*

Psikoloji, Türkiye'de bir kürsü olarak kendini var ederken müfredatını belirli fikir akımlarının gölgesinde biçimlendiriyordu ve kurumsallaşma çabasına psikoloji kanonu oluşturma hedefi eşlik ediyordu. Mezkûr kanonik temayüller, yeni rejime geçiş atmosferi altında "mefkûreci" ideallerden teşekkül ediyordu. Böylelikle psikoloji neşriyatı, dönemin tarihsel koşullarının ve sosyopolitik arzuların etkisi altındaydı. Cumhuriyet'e geçiş dönemindeki psikoloji çalışmalarının, müstakbel toplum düzeninin meydana gelmesinde ne ölçüde etkili olduğuna odaklanan ve hikâyeleştirmesi günümüze kadar uzanan bu çalışma, şu üç soruyu açıklama hedefi taşımaktadır: (i) Darülfünûn'daki mevcut asabiye, tababet-i ruhiye, ilm-i ruh ve nispeten psikolocya üzerine eğilen çalışmalardan sıyrılan "elverişli" ve "düzen kurucu" bilgiye erişme çabası, psikoloji metinlerine nasıl bir yön çiziyordu ve bu metinler nasıl yapılandırılıyordu? Bu ilk soru, Cumhuriyet öncesinde hâlihazırda psikoloji kapsamına giren metinler kaleme alan ancak başlangıç noktasının (1915) gerisinde bırakılan Osmanlı aydınlarının nasıl bir tutum benimsediklerini göstermek bakımından önemlidir. (ii) Georg E. Anschütz ile başlatılan Türk psikoloji tarihinde görünmez olan aktörlerin, örneğin Darülfünûn muallim muavinlerinden (ve ayrıca ilk Psikoloji asistanı) Ali Haydar Taner'in, Psikoloji kürsüsünün kanonik temayüllerinde ne tür bir rolü oldu? Bu ikinci soru, literatürde köken arayışı problemine getirilen eleştiriler etrafında ele alınacak ve Ali Haydar Taner'in bugün niçin pedagojiyi işaret eder şekilde "eğitimci" olarak anıldığı üzerinde durulacaktır. Dârülfünûn'da gölgeleşen bir aktörün Ankara'ya geçerek alfabe ve müfredat çalışmalarında aktif bir rol oynamasını masaya yatırırken Ankara ideolojisine dair derinlikli bir analizde bulunulacak; böylelikle hedeflenen psikoloji kanonunun etki gücü ve kürsünün pedagoji ile olan bağları tartışılacaktır. Bu bağlamla ilişkili olarak Nafi Atuf Kansu gibi diğer kurucu aktörlerin etkinliklerine değinilecektir. Yine mezkûr soruyla ilişkili olarak Taner'in hem kendi metinleri hem de tercümeleri ele alınacak ve kendi tasnif sisteminde nasıl bir "birey ideali" olduğu ortaya konulacaktır. Bu metinlerin yaslandığı fikir dünyası, hedefler ve temalar, metinlerden alınan pasajlarla deşifre edilecektir.

---

* Arş. Gör., Samsun Üniversitesi, İletişim Tasarımı ve Yönetimi Bölümü.
Dr. Adayı, Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi, Sosyoloji Bölümü.
busranur.topal@samsun.edu.tr, ORCID: 0000-0002-3155-9670.

Yukarıdaki iki soru üzerine eğilmek, üçüncü soruya, yani kanonik eğilimlerin başarılı olup olmadığına ve mahallî okur kamularıyla ne ölçüde özdeşleştiğine gelebilmenin faydalı bir yoludur. Çalışmanın odaklandığı son soru şöyledir: (iii) Geçiş sürecinde yapılandırılmaya başlanan ve Cumhuriyet ile beraber üniversite üzerinden pedagojik bir yaygınlaştırma çabası gözlenen Türk psikoloji çalışmaları, ne ölçüde etkili olabilmiştir? Bu soruya verilecek yanıtlar ekseninde, halkçı bir tutum izlenmesine rağmen süreç içerisinde kanonik hedeflerin dışarısında kalan ve halkın ihtiyaçlarına göre şekillenen mahallî okur kamularının niçin ve nasıl kendini gösterdiği tartışılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Kanon, Psikoloji tarihi, Darülfünûn, Ali Haydar Taner.

Türkiye Düşünce Tarihi ve Tarihçiliğinde Kanonik Temayüller, Unsurlar ve Figürler, 1933-1966

Eyüp Murat KURT*

ABD'li düşünce tarihçisi David A. Hollinger 2012 yılında yayınlanan "What is our 'Canon'? How American Intellectual Historians Debate the Core of their Field" başlıklı makalesinde "Bizim kanonumuz ne?" diye sormuştu. Geç bir teşebbüs olsa da Hollinger'in makalesi ABD düşünce tarihçiliğinde baskın olan tema ve eğilimlerin bir envanterini çıkarma girişimi olarak değerlendirilebilir. Bu bildiri, 1933-1966 yılları arası Osmanlı-Türk düşünce tarihi (aynı olmasa da siyasi düşünce tarihi) ve tarihçiliğinin kurucu figürlerinin disipliner varsayım ve ön kabullerinin nasıl bir düşünce tarihi kanonu olduğu/oluşturduğu ya da Türkiye'de icra edilen düşünce tarihçiliğinin kanonik eğilimleri ve kanon benzeri doğasını ortaya çıkarmayı ve bunun analizini hedeflemektedir.

Osmanlı-Türk düşünce tarihi kanonu, kanonun tanımı gereği tüm kanonların (ve kanon benzeri yapı ve ideolojilerin) doğasına uygun olarak kısa bir zaman diliminde ve yalnızca siyasi gelişmelere bağlı olarak şekillenmemişti. Her ne kadar, 1908 (İkinci Meşrutiyet'in ilânı), 1923 (Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşu), 1939/40 (Atatürk'ün ölümü ve Osmanlı geçmişi ile görece bir barışma anlamına gelen Tanzimat I, Yüzüncü Yıldönümü Münasebeti ile edisyon kitabının basılması), 1960 (27 Mayıs 1960 Darbesi) tarihleri kanonun siyasi ve ideolojik doğası ve içeriğini belirleyen siyasi ve politik dönüm noktaları olsa da, sözü edilen kanonun entelektüel, ideolojik ve kavramsal yörüngesi ve bileşenleri ana hatları bakımından belirlenmiş olduğunu söyleyebiliriz. Bu bileşenleri üç başlık altında toplayabiliriz: Birincisi, "Doğu" ve "Batı"nın kategorik olarak iki farklı varlık olduğu varsayımına dayanan ve "İslam'ın İslamlaştırılması" şeklinde adlandırabilecek indirgemeci düşünce kalıplarıyla icra edilen "içselleştirilmiş" ya da "self-oryantalizm"dir. İkinci bileşen, evrimci, gelişmeci ve modernizasyon teorilerinin ortak paydası ve sonucu olan ikili zıtlıklar (modern/geleneksel; eski-yeni, seküler/çağdaş/modern/laik-dinci, yobaz, irticacı; ilerlemeci-gerici; feodal-liberal/kapitalist, monarşist/teokratik- meşruti/demokratik/cumhuriyetçi) üzerine inşa edilen zaferci ve organizmacı tarihsel tasavvurlar ve yaklaşımlardır. Üçüncü ve son unsur, siyasi düşünce ve düşünce tarihçiliğinde var/yok listesi olarak adlandırabileceğimiz, kanon kurucu düşünce tarihçilerinin düşüncelerini kağıda dökmeden önce zaten sahip oldukları ve böylelikle çalışmalarındaki

* Araştırmacı, Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Tarih ABD. eyupkurt1983@gmail.com

anlatı, yorum ve değerlendirmelerini doğrudan etkileyen Osmanlı-Türk siyasi düşüncesi, düşünürleri ve entelektüel hayatı hakkındaki epistemolojik ve ontolojik açılardan "yoksunluk", "tutarsızlık", "olmamışlık" ve "eksiklik" temelinde şekillenmiş varsayım ve önyargıların, bütün bunların sonucu olarak da "Whiggish/Whigci tarzı" olarak nitelendirebileceğimiz anakronistik ve yer yer de bağlamsız bir tarihsel bakış açısının varlığıdır. Bu bilgiler ışığında, bu bildiri aynı zamanda, küresel/uluslararası mecrada, Aydınlanmacı düşünce kanonu (evrenselci, modernist, laik, pozitivist) ve yerelde (ulusal seviye) ise erken dönem Cumhuriyet ideolojisinin işlem ve nüanslandırmasından geçerek büyük/evrensel/Batı düşünce (siyasi düşünce) kanonu ve kanonik varsayımlarının Osmanlı-Türkiye düşünce tarihi kanonun içinde nasıl çözündüğüne (nasıl ve ne ölçüde nüfuz ettiğine) ve aşağıda listelenen yazarların metodolojisine ve tarihsel anlatılarının içeriğine, analizlerine nasıl yansıdığı da örnekleriyle değerlendirilecektir. Bildiri, Türkiye'de düşünce/siyasi düşünce tarihinin kurucu unsurları ve bu kanon özelinde temsil gücünün yüksek olduğunu düşündüğüm şu yazarların çalışmalarıyla sınırlı olacaktır: Hilmi Ziya Ülken, Türk Tefekkürü Tarihi (1933-1934), "Tanzimat'tan Sonra Fikir Hareketleri" (Tanzimat I, 1940), Türkiye'de Çağdaş Düşünce Tarihi (1966); Ahmet Hamdi Tanpınar, On Dokuzuncu Asır Türk Edebiyatı Tarihi (1949, 1956); Şerif Mardin, The Genesis of Young Ottoman Thought: A Study in the Modernization of Turkish Political Ideas (1962); Niyazi Berkes, The Development of Secularism in Turkey (1964), aynı çalışmanın Cumhuriyet'in ellinci yıldönümü için hazırlanan edisyonu olan Türkiye'de Çağdaşlaşma (1973). Bunlara ek olarak, bildirinin iddiası ve kanıtlarını çeşitlendirmek ve güçlendirmek amacıyla bahsedilen yazarların listelenen çalışmaları dışında 1933-1966 yılları arasında çeşitli dergi ve gazetelerde yayımlanan yazılarından yararlanacaktır.

Anahtar Sözcükler: Düşünce tarihi, Osmanlı-Türkiye düşünce tarihi kanonu, Avrupa-merkezcilik, ikili zıtlıklar, Modernizasyon Teorisi

Cumhuriyet'in Siyasi Düşünce Kanonunun Edebiyata Düşen Gölgesi; Sekülerlik Kavramına Edebiyat Kanonundan Bakmak

İlbey C. N. ÖZDEMİRCİ*

Bir edebi metnin kanonlaşması, o metin ile kurulabilecek düşünsel ilişkilerin belirli bir bakış ekseninde sabitlenmesini ve merkezileşmesini mümkün ve meşru kılar. Bu nedenle kanonlaşma, politik güç mücadelelerinden bağımsız düşünülemeyecek entelektüel bir bağlamda ele alınmaya uygundur. Jusdanis'in (1998) işaret ettiği üzere kanonlar, rekabetten hoşlanmaz. Bir dil içinde belirli bir kanonun oluşabilmesi ve hangi eserlerin bu kanona dâhil olup hangilerinin dışarıda kalacağının belirlenmesi iktidar ilişkileriyle bağlantılı şekillenir ve buradan bir epistemolojik güç zuhur eder. Erken Cumhuriyet Dönemi'nde söz konusu ilişkiler içinde tezahür eden ve Cumhuriyet'in siyasi düşünce kanonuna eklemlenen "inkılap kanonu"nun, veçhelerinden birisi olan sekülerleşme hattı, Kemalist iktidarın aydınlar vasıtasıyla toplumsal dönüşümü tesis etmeyi hedeflediği, yeni rejimin değerlerini muştulayan eserlerin üretilip yaygınlaştırılması teşebbüsü olarak değerlendirilebilir. Türkiye'de siyasi düşünce kanonunun iktidar eliyle inşa edilmesinin temel referansı olarak 1927 tarihli Nutuk eseri baz alınırsa, yeni rejimin bu eserin içeriği ile uyumlu edebi ürünler ile desteklenerek kitlelere taşınması bağlamında inkılap kanonunun üyesi yazarların önemli bir rol üstlendikleri söylenebilir. Bu rolün ilk ve sarih örneklerinden birisi olarak doğrudan Mustafa Kemal'in isteği üzerine 1928'de kaleme alınan Yeşil Gece adlı eseri ekseninde Reşat Nuri Güntekin incelenebilir (Akbal, 1973). Bu romanı merkezine alarak Türkiye'de düşünce tarihçiliğinde karşıtlıklara dayalı sekülerleşme anlayışının varlığını sorunsallaştıran bu çalışma, bir yandan da yazarın entelektüel portresini inceleyerek, Güntekin'in inkılap kanonu içindeki diğer figürlerden hangi noktalarda ayrışan bir pozisyona sahip olduğunu ve bu bağlamda Yeşil Gece'nin Cumhuriyet'in siyasi düşünce kanonu ile nasıl bir ilişki içinde üretilmiş olabileceğini de sorgulayan bir yaklaşım geliştirmeyi amaçlamaktadır. Bu amaca ulaşma doğrultusunda Erken Cumhuriyet Dönemi'nde benzer tema ve ideolojik içerikle oluşturulan kanonik eserlerinden Halide Edip'in 1923 tarihli Vurun Kahpeye'si ile 1933'de basılan Yakup Kadri Karaosmanoğlu'nun Yaban romanı, Yeşil Gece ile karşılaştırmalı biçimde ele alınacaktır.

* Dr. Öğr. Üyesi, Kilis 7 Aralık Üniversitesi, İİBF, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü.
ilbeycnozdemirci@gmail.com

Çalışmanın diğer boyutu ise edebi alandaki kanonlaşma sürecinin akademik sahaya nasıl sirayet ettiğini inceleyerek Türkiye'deki tarihyazıcılığı açısından sekülerleşme örneği ekseninde karşıtlıklara dayalı bakış açısının tecessümünde Cumhuriyet'in siyasi düşünce kanonunun ne ölçüde etkileri olduğu ve söz konusu tesirin edebi eserlere sirayet etme biçimleri ele alınacaktır. Bu doğrultuda yeni rejimin inşasında edebiyat kanonunun nasıl konumlandığı meselesinin tartışmaya açılması ile Cumhuriyet'in sekülerleşme süreçlerine yönelik dikotomik yaklaşımların kökenlerinin izleri sürülerek literatüre katkı sunulması ve dönemin edebiyat eserlerinin bu bağlamda yeniden düşünülmesinin alana dair perspektifi zenginleştirici bir muhteviyata sahip olduğuna dikkat çekilmesi hedeflenmektedir.

Anahtar Kelimeler: Siyasi Düşünce kanonu, İnkılap kanonu, erken Cumhuriyet dönemi, sekülerlik

Kadro Hareketi'ne Siyasal Düşünce Tarihi Açısından Bakmak

Ersan BENGİSU*

Çalışmamızın amacı Erken Cumhuriyet dönemi olarak adlandırabileceğimiz bir zaman diliminde ve 1929 Buhranı sonrası dönemde, 1932 ile 1935 yılları arasında otuz altı sayı çıkmış bir fikir dergisi olan Kadro ve bu hareketi oluşturan yazarların, dergi sayılarında yayınlanan makaleleri esas alınarak, Kadro çevresinin kendi görüşlerini ifade ederken dayandıkları ve karşılarına alarak kendi görüşlerini tahkim ettikleri temel toplumsal ve siyasi görüşleri, bu görüşlerin ifadecisi olan ekolleri ve bunun temsilcisi olan Kanon(lar) ile olan bağlantılarını ortaya koymaya çalışmaktır. Kısa bir yayın hayatı sonrası kapanmış bir yayın organı olmasının ötesinde anlamlar içeren Kadro Hareketi, tüm yönleri ile kendinden sonraki hemen bütün fikir hareketlerini etkilemiş, bu anlamda Türk Siyasal hayatı açısından da önemli bir ayrım oluşturmuştur. Kadro, kendisine özgü "ekonomik ve yönetsel anlamda otoriter bir devlet müdahalesi ve planlama isteği", bu sayede yaratılacak "sınıf ötesi bir toplum", ve diğer sanayileşmemiş toplumlara örnek olacak ve üçüncü bir yol olarak benimsedikleri "ulusal kurtuluş " düşüncesi ile Tek Parti iktidarının dolayısıyla Kemalizm'in ideolojisini oluşturmaya aday olmuş bir radikal bir burjuva-aydın hareketi olarak hemen tüm yönleri ile gerek Akademi'de gerek yayın dünyasında oldukça sıkça çalışılmıştır. Bu çalışmaların içinde bize göre eksikliğini hissettiren bir olgu özellikle dergi sayılarında yayınlanan makaleler esas alınarak Kadrocuların temel düşünsel dayanaklarını oluşturan çerçevenin, Kanon(lar) ile olan düşünsel benzerlik ve tezatlıklar üzerinden incelenmesi ve kendi görüşlerinin tahkimi bağlamında analizi olmuştur. Bu amaçla Kadro dergisinin yayınlanmış tüm sayıları incelenmiş, bu sayılarda yayınlanan makaleler, amacımıza uygun bir şekilde düşünsel temelleri, Kanon(lar) ile olan bağlantıları üzerinden okunmaya çalışılmış, aynı şekilde yine bu sayfalarda kendilerini ifadelerini tahkim etmek için karşıya aldıkları gerek yerel gerekse evrensel fikir akımları ve Kanon(lar)a eleştirileri ve bu temelden hareketle çeşitli görüş sahipleri ile girdikleri polemikler ve bunların yorumlanmasına çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Kadro, devletçilik, kanon, siyasal düşünce, ulusalcılık

* Doktora öğrencisi, İstanbul Üniversitesi, Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü.
ersan70s@gmail.com

Türk Siyasi Geleneğinde Seçkincilik Kanonu ve Kadro Hareketi

Temel MERİ*
Süleyman SIDAL**

Osmanlı-Türk modernleşmesinde seçkinciliğin genel bir karakteristik oluşturduğu ve bu anlayışın Türkiye'de siyasal düşünceler açısından başat kanonu temsil ettiği iddia edilebilir. Değişimin gerekliliği ve aciliyetine karşın tabandan böyle bir talebin gelmemesi seçkinlerin devleti kurtarma misyonunu üstlenmelerine ve tepedenci (Jakoben) biçimde modernleşmeye yönelmelerine yol açmıştır. Tanzimat'tan bu yana devlet adamları ve/veya münevverler modernleşmenin biçimsel ve içeriksel özelliklerini belirleme misyonunu halktan bağımsız olarak kendine mal etmiştir. Bu misyon halk ile aydın kesimler arasında kavrayış, değerler ve idealler açısından keskin bir ayrım bulunduğu düşüncesinden hareketle seçkinci bir sınıfın politik, ekonomik ve kültürel olarak önderlik etmesi gerekliliğini meşrulaştırmıştır. Tanzimat'tan tevarüs eden seçkinci tepedenciliğin Cumhuriyetle varlığını sürdürdüğü görülmektedir. Ancak başta M. Kemal olmak üzere halk ve aydınlar arasındaki bu ayrımdan rahatsızlık duyulmaktadır. Cumhuriyet'in ilanından aylar önce Konya'da verdiği söylevde M. Kemal, Tanzimat düşüncesinin halktan kopukluğunu, -Osmanlı modernleşmesine özgü seçkinci anlayışı toptan eleştirmeksizin-, ve münevverlerin tutumunu eleştirmiştir. Yeni devirde, "aydın sınıfla halkın düşüncesi ve amacı arasında doğal bir uygunluk olması gereklidir". Kadro hareketi, bu açıdan Tanzimat'tan tevarüs eden seçkinciliğin M.Kemal'in belirttiği şekilde yeniden biçimlendirilmesi ve bir doktrin olarak sonraki döneme miras bırakılması çabası olarak okunabilir.

Bu çalışmada kanon kavramı çerçevesinde erken Cumhuriyet döneminde, Kemalizm ideolojisinin ve Türk Devrimi'nin doktrinize edilmesinin en yetkin örneği olan Kadro hareketinin nasıl bir kanon oluşturduğu, bu kanonun Tanzimattan süregelen gelenekten hangi noktalarda farklılaştığı ve sonraki siyasal hareketlere bıraktığı miras incelenmektedir. Kadro'nun ulus-devletin politik öznesi olarak tezatsız, kaynaşmış, uyumlu, milli bir bütünlük içerisinde bir halk kurgusu çerçevesinde, seçkin ve halk arasındaki ayrımı vurgulayan ancak bunu aşmak için çeşitli vasıtalar arayan yeni bir toplum yaratma

* Dr., Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü. temel.meri@hbv.edu.tr, ORCID No: 0000-0002-0314-0784.

** Dr., Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü. suleyman.sidal@hbv.edu.tr, ORCID No: 0000-0001-5005-3774.

misyonuna ve yine büyük ölçüde bu misyonu seçkinlere emanet eden bir yaklaşıma sahip olduğu iddia edilmektedir. Bunu dönemin koşulları içerisinde demokratik olmaktan ziyade otoriter-totaliter bir model içerisinde gerçekleştirmeye çalışan Kadro, kitlenin mutlak uyumu çerçevesinde farklı çıkarların varlığına ve temsiline gerek olmadığını; fakat milli bir rehberlik kurumuna ihtiyaç olduğunu savunacak kadar ileri gitmektedir. Çalışma iki bölümden oluşmaktadır: Birinci bölümde seçkinci anlayışın Tanzimat'tan bu yana devam eden kanonik niteliğine bakılacak, ikinci bölümde bu kanonik anlayışın Kadro hareketi içerisindeki düşünürlerce nasıl ele alındığı ve sonrasında, özellikle Yön ve Devrim dergileri gibi sol Kemalist organizasyonlar üzerinde bıraktığı miras sorgulanacaktır. Çalışmanın temel iddiası, kanonun, yeni ve köklü bir dünya tasavvuru getirdiğini, bunun dinamik biçimde yeniden üretildiğini ve sonraki kuşaklara miras olarak aktarıldığını; bu minvalde Kadro hareketinin de yeni bir kanon inşa ettiği yönündedir. Ayrıca Tanzimat ile başlayan seçkinciliğin sürekliliğini reddetmeksizin Kadro'nun özgüllüğünü görmek gerektiğini, kanon kavramının bu süreklilik ve farklılığın dinamik biçimde tadil edilmesini görmemizi sağlayan anahtar bir kavram olduğu öne sürülmektedir. Çalışmanın odağı ve sınırlılıkları göz önünde bulundurularak Kadro hareketinin önde gelen isimlerinin söylemleri ve yazıları yeri geldikçe öne sürülen savları desteklemek için sınırlı ve araçsal biçimde yorumsamacı yöntem kullanılmaktadır.

Bir Kanondan Karşı Kanona Doğru: Ahmet Hamdi Tanpınar ve Bu Değişimin Nedenlerine Dair Bir İnceleme

Hikmet İLHAN*

Muhafazakârlık, modernleşmeyle birlikte ortaya çıktığından çoğunlukla onunla iç içe veya ona karşıt olarak tanımlanan, yorumlanma açısından epey meşakkatli, bereketli ve dolayısıyla sınırları net olarak çizilemeyen bir kavram olarak karşımıza çıkar. Bu yönüyle adeta "katı olan her şeyin buharlaştığı", sınır ve kalıp çizmenin zorlaştığı modern çağın bir ürünüdür. Edebiyatın ve edebiyatçıların interdisipliner ilişkisi muhafazakârlık denilen kavram üzerinden ele alındığında yahut incelenen şahsın ve edebi ürünün ne kadar muhafazakâr olup olmadığı sorusu sorulduğunda ise mevzuun ne derece netameli olduğu daha da aşikâr hale gelmektedir. Bilhassa Türk edebiyatındaki bazı yazarlar üzerine yapılan muhafazakârlık yorumlarına bakıldığında bir kavram karmaşasının olduğu ve bu durumun birçok yazarın farklı şekillerde kategorize edilmesine yol açtığı hatta bazen muhafazakâr olarak nitelendirilen kişilerin başka araştırmacılar tarafından son dönemlerde tam tersine olacak biçimde modernleşmeci diye sunulduğu görülmektedir. Hem bu kesin kategorizasyonlara hem de gelgitli, ikircikli yorumlara baktığımızda ise bunun başat nedenlerinin kavramların çoğu defa birincil kaynaklara başvurulmadan tartışılmasından veya mevzubahis sanatçının yazılarının –veya hayatından bazı kesitlerin- bütünlüğünden koparılarak seçilmesinden ortaya çıktığı görülebilir. Aynı minvalde, muhafazakârlık kavramının katı bir ideolojik çerçeveye sığdırılmaya çalışılmasından dolayı, bazen onunla birlikte dolaşıma sokulan hafıza ile nostalji gibi kavramların da anlamsal bağlarından koparılması bir başka olgudur. Yazının amacı bu bulgulara binaen, muhafazakârlık çalışmalarında hem kaynakların nasıl kullanıldığını hem de metodolojinin ne kadar doğru yürütüldüğünü, böylece çalışma alanına ilişkin kanonun nasıl oluştuğunu Ahmet Hamdi Tanpınar üzerine oluşturulan kanon aracılığıyla irdelemektir. Tanpınar, uzun süre araştırmacıların ekseriyeti tarafından muhafazakâr olarak nitelendirilirken özellikle 2000'li yıllardan sonra tam karşı kutba yerleştirilmektedir. Ancak Tanpınar'la ilgili adeta karşı-kanonun oluşmaya başlamasında da benzer metodolojik sorunların devam ettiği pekala ileri sürülebilir.

Anahtar Sözcükler: muhafazakârlık, modernleşme, kanon, Ahmet Hamdi Tanpınar.

* Doktora Öğrencisi, İstanbul Üniversitesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü.
hikmet.ilhan@hotmail.com

Cumhuriyet'in 100. Yılında Türkçü Kanondaki Değişim Üzerine Bir Muhasebe Denemesi: Hüseyin Nihal Atsız'ın Kemalizm ile Eşleştirilmesi Nasıl Mümkün Oldu?

Dr. Mutlu DURSUN*

Nihâl Atsız, Türkçü siyasal kanonu gerek edebî eserleri gerekse de güncel durumla ilgili yazılarıyla şekillendirmiştir. Bu itibarla Türkçülüğün Ziya Gökalp'ten sonraki en önemli ismi kabul edilmiştir. Millî romantizmin ulusal pedagoji vasıtasıyla halka indirilmesi babında ikili arasında anlamlı bir devamlılıktan bahsedilebilirse de Atsız'ı etno-dinsel milliyetçiliğin ideoloğu olan Gökalp kadar, ırkçılığı milliyetçi düşüncesinin merkezine koyan manevi babası Rıza Nur'un mirasçısı ve ardılı olarak değerlendirmek de mümkündür. Hayat hikâyeleri çarpıcı bir şekilde birbirine benzeyen bu ikili Türk tarihine olan ilgileri, kan saflığına olan saplantıları, romantizmle hamasete verdikleri değer itibarıyla baba-oğul kadar birbirlerine yakın oldukları kaydedilmelidir. Öte yandan Atatürk ile ilgili menfur sözleri dolayısıyla pek az kişi bu müfrit Türkçünün mirasına sahip çıkmıştır. Buna mukabil Atsız'ın adı, ölümünün üzerinden yirmi yıl dahi geçmeden Türkçü camia dışında da üstelik Atatürk'le beraber gündeme gelebilmiştir. Atsız'ın, Atatürk ve Kemalizm hakkındaki görüşleri siyasî konjonktüre bağlı olarak değişmiştir. 1930'ların ortasına kadar Kemalizm'in temel argümanlarına bağlı kalan Atsız, 1940'lardan 1960'lara uzanan süreçte Kemalizm ve Atatürk karşıtlığının önemli isimlerinden biri hâline gelmiştir. Kutuplaşmanın egemen olduğu 1960'ların siyasal ikliminde Atatürk'le ilgili eleştirilerine son vermiş, önceki yıllara nazaran daha görünür olan etnik, dinî ve siyasî akımların iddialarına karşı Tek-Parti dönemi uygulamalarını olumlu örnekler olarak gündeme getirmiştir.

Atsız, Türk İslâm Sentezi olarak literatüre geçen Gökalp'ten mülhem yaklaşım nedeniyle 1960'ların sonlarından itibaren siyaseten geri planda kalsa da uzun vadede Türk İslam Sentezi değil, onun temsil ettiği hamasi Türkçülük anlayışı sağ milliyetçiliğin en güçlü damarı hâline gelmiştir. Buna rağmen bugüne kadar yapılan çalışmaların büyük çoğunluğu Atsız'ın çok boyutlu sürekliliği görmezden gelebilmiştir. Bir yönüyle milliyetçi sağ partileri ilgilendiren Atsız'ın mirası, farklı açılımlara zemin hazırlayabilecek içerikleriyle kendilerini resmi milliyetçiliğin kuru tanımlarına mahkûm etmek istemeyen gençlerin de ilgisini çekebilmiştir. Atsız, bu gençler için hem tavrı ve sert diliyle kudretli olmanın

* Dr., Araştırmacı. mutludursun@gmail.com

sembolü hem de uğradığı düşünülen haksızlıklar dolayısıyla "mazlumiyet" duygusunu ifade eden bir muhalefet odağı olabilmiş, yazılarıyla yurttaşlığı ve ondan türeyen hakları yalnızca Türk olmanın bir ayrıcalığı hâline getirebilecek bir irade arayışına cevap verebilmiştir. Kendilerini aşağılandıklarını düşündükleri Türklüğün savunucusu olarak gören bu gençler için Atsız, her ne kadar Tek-Parti döneminde gadre uğramış olsa da kesinlikle Atatürk muarızı biri değildir. Türkçülüğe karşı yapılan kuşatmayı dağıttıklarına inandıkları Enver Paşa, Talat Paşa, Atatürk ve Nihâl Atsız gibi isimlerin de dâhil olduğu bir kahramanlar panteonu yaratan, geçmişe ve içe dönük romantik bakışlarına uygun olarak müesses nizâmın bütün yapılanmalarına mesafeli olan bu gençler için Atatürk ve Enver Paşa eylemleriyle, Atsız ise fikirleriyle öne çıkmıştır.

SİYASAL DÜŞÜNCELER TARİHİNDE KANONLAR SEMPOZYUMU

21-22 ARALIK 2023

İÜSBF Konferans Salonu (Beyazıt, İstanbul)

21 Aralık 2023, Perşembe, 1. Gün

09:00-10:00 Kayıt
10:00-11:00 Açılış Konuşmaları
11:00-11.15 Ara

11:15-12:45 Marksist Düşünce Kanonu

Oturum Başkanı: E. Zeynep Suda

11:15-11:30 *E. Zeynep Suda,*
"Siyasal Düşünceler Tarihinde Bir Kanonik Düşünür: Siyasal Marx"

11:30-11:45 *Nevzat Evrim Önal,*
"Klasik Politik İktisat Kanonunun Homo Economicus Tasavvuru ve Bunun Marksist Eleştirisinin Güncelliği"

11:45-12:00 *Ateş Uslu,*
"Batı Marksizmi Kanonu"

12:00-12:15 *Barış Ahmet Yentür,*
"Yeni Düzen, Eski Düşünür: Mao Zedong Sonrası Dönemde Çin Komünist Partisi'nin Konfüçyüs'e Dönüşü"

12:15-12:45 Tartışma/Discussion

12:45-13.45 Yemek Arası

13:45-15:15 İslamcı Siyasi Düşünce Kanonu: Çağdaş Dönem ve Kökenler

Oturum Başkanı: Güven Gürkan Öztan

13:45-14:00 *Ertuğrul Zengin,*
"İslamcılık Kanonu'nu Öne Çekmek: Efgani Öncesi Bir Düşünür Olarak Şah Veliyullah Dihlevi'nin Politik Görüşleri"

14:00-14:15 *Feyzullah Yılmaz,*
"Siyasal ve Teorik Olan Nedir; Nasıl Çalışılır? Tasavvuf ve Muhammed İkbal Üzerinden Bir İnceleme"

14:15-14:30 *Ömer Baykal,*
"İslâmcılık, İsmet Özel ve Dualist Çözümlemenin Yapıbozumu"

14:30-14:45 *Selman Büyükkara,*
"Alternatif Kanon Üretim Çabası Olarak 1990'lı Yıllar Türkiye'sinde Medine Vesikası Tartışmaları"

14:45-15:15 Tartışma/Discussion

15:15-15.35 Yemek Arası

15:35-17:05 Osmanlı Siyasal Düşünce Kanonu

Oturum Başkanı: - Alp Eren Topal

15:35-15:50 *Aydoğan Kutlu,*

"Türk Siyasal Düşünce Geleneğinde İbn Haldunculuk: Özgün Bir Kanon mu, Kendine Özgü Bir Gelenek mi?"

15:50-16:05 *Hulusi Ertuğrul Umudum,*

"Kanonik Metin Olarak Siyasetnameler: Anlamın Sınırında Bir Tartışma"

16:20-16:35 *Uğur Altuntaş,*

"Yeni Osmanlıların Siyaset Düşüncesi Alternatif Bir "Kanon" Oluşturur mu?: Osmanlı-Türk Siyaset Düşüncesinde Namık Kemal'in Konumuna İlişkin Bir Sorgulama"

16:35-16:50 *Aret Karademir,*

"Kanonun Ötesinde, Zımmiliğin Kıyısında: Osmanlı Ermenileri ve Felsefe"

16:50-17:15 Tartışma/Discussion

22 Aralık 2023, Cuma, 2. Gün

10:00-11:30 Kanon, Teori ve Alternatif Kanon

Oturum Başkanı: - Özgür Kavak

10:00-10:15 *Ahmet Okumuş,*

"Henüz Değil, Artık Değil: Siyasal Düşüncede Kanon ve Zamansallık"

10:15-10:30 *Mehmet Akif Kayapınar,*

"Kanonik Metinlerin Özellikleri ve Kültürel Süper-Sistemlerle İlişkisi"

10:30-10:45 *Cansu Kaymal-Adem Çaylak,*

"İnsan Merkezli Siyasal Düşünceden Doğa Merkezli Yaşam Siyasetine"

10:45-11:00 *Tolgahan Ceylan,*

"Standart Demokrasi Tarihi Anlatısı Demokratik mi? Post-Temelci Siyaset Teorisi Açısından Eleştirel Bir Değerlendirme"

11:00-11:30 Tartışma/Discussion

11:30-11.50 Ara

11:50-13:20 Batı ve Batı-dışı Siyasi Düşünce Kanonu

Oturum Başkanı: Serpil Çakır

11:50-12:05 *Fatih Demirci,*

"Siyasi Düşünce Tarihi Neden Eski Yunan'la Başlar? İki Farklı Yaklaşımın İncelenmesi"

12:05-12:20 *Hasan Aksakal,*

"Aydınlanma'yı İçe Bükmek (mi?) Johann Gottfried Herder ve Karşı Aydınlanma Üzerine"

12:20-12:35 *İdil Ece Çınarlı,*

"Feminist Düşüncede Kanonlar Üzerine: Üçüncü Dünya Ülkelerindeki Kadınlık Deneyimlerini Feminist İdeolojiye Katmak"

12:35-12:50 *Erol Subaşı,*

"Totalitarizm Platon'un Suçu mu? Karl Popper ve Kanonların Siyasal Sorumluluğu Üzerine"

12:50-13:20 Tartışma/Discussion

13:20-14.20 Yemek Arası

14:20-15:50 Osmanlı'dan Cumhuriyet'e Kanon, Kanon Oluşumu ve Disiplinler

Oturum Başkanı: - Sinan Yıldırmaz

14:20-14:35 *Büşra Nur Topal,*

"Psikoloji, Disiplin Hüviyeti Kazanırken Kanonik Temayüller: Kurucu Bir Gölge Aktör Olarak Ali Haydar Taner ve Mahallî Okur Kamuları"

14:35-14:50 *Eyüp Murat Kurt,*

"Türkiye Düşünce Tarihi ve Tarihçiliğinde Kanonik Temayüller, Unsurlar ve Figürler, 1933-1966"

14:50-15:05 *İlbey C. N. Özdemirci,*

"Cumhuriyet'in Siyasi Düşünce Kanonunun Edebiyata Düşen Gölgesi"

15:05-15-35 Tartışma/Discussion

15:35-16:00 Ara

16:00-17:30 Cumhuriyet Türkiye'sinde Siyasal Düşünce ve Kanon(lar)

Oturum Başkanı: - Namık Sinan Turan

16:00-16:15 *Ersan Bengisu,*

"Kadro Hareketi'ne Siyasal Düşünce Tarihi Açısından Bakmak"

16:15-16:30 *Temel Meri-Süleyman Sıdal,*

"Türk Siyasi Geleneğinde Seçkincilik Kanonu ve Kadro Hareketi"

16:30-16:45 *Hikmet İlhan,*

"Bir Kanondan Karşı Kanona Doğru Ahmet Hamdi Tanpınar ve Bu Değişimin Nedenlerine Dair Bir İnceleme"

16:45-17:00 *Mutlu Dursun,*

"Cumhuriyet'in 100. Yılında Türkçü Kanondaki Değişim Üzerine Bir Muhasebe Denemesi: Hüseyin Nihâl Atsız'ın Kemalizm ile Eşleştirilmesi Nasıl Mümkün Oldu?"

17:00-17:30 Tartışma/Discussion



SİYASAL DÜŞÜNCELER TARİHİNDE KANONLAR SEMPOZYUMU

21-22 ARALIK 2023

siyasidusuncekanonu2023@gmail.com

KONGRE TAKVİMİ

15 EKİM 2023	1 KASIM 2023	17 KASIM 2023	22 KASIM 2023	21-22 ARALIK 2023
Özetlerin Gönderilmesi için Son Tarih	Kabul Edilen Tebliğlerin İlanı	Kayıt Ücretinin Ödenmesi	Sempozyum Programının İlanı	Sempozyum Tarihi

Organizasyon

Samsun Üniversitesi Düşünce ve Sanat Çalışmaları Uygulama ve Araştırma Merkezi (DÜSAM)

İstanbul Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Bölümü

Siyasi İlimler Türk Derneği

İÜ SBF Konferans Salonu (Beyazıt, İstanbul)

Samsun Üniversitesi Yayınları 2023